"बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धति र व्यवहार; समृद्ध सुरुङ्गाको आधार"

बालबालिकाको स्थिति पत्र - २०८०

सुरुङ्गा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
मधुपट्टी, सप्तरी

"अर्थपूर्ण बाल सहभागिता हाम्रो प्रतिबद्धता"
५ औं नगर स्तरीय बाल भेला
मिति: २०८१/०२/३२ गते
स्थान: सुरुङ्गा न.पा.-४, मधुपट्टी, सप्तरी
समन्वय/सहकार्य
Save the Children

बाल कचहरी कार्यक्रम

सुरुङ्गा नगरपालिका
बालबालिकाको स्थिति पत्र
२०८०

सुरुङ्गा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

मधुपट्टी, सप्तरी

पुस्तक	: बालबालिकाको स्थिति पत्र, २०८०
सल्लाहकार	: श्री सबिन सिंह चौधरी, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	: श्री देवेन्द्र प्रसाद चौधरी, सामाजिक विकास समिति संयोजक
	: श्री हिरालाल राना, शाखा प्रमुख, शिक्षा, यूवा तथा खेलकूद शाखा
	: श्री दशन चौधरी, शाखा प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा
	: श्री सिताराम कार्की, प्रमुख आर्थिक प्रशासन शाखा
लेखन तथा सम्पादन	: श्री देवराज पोखरेल
	: श्री हिरालाल राना
लेखन सहयोगी	: श्री विशेन्द्र पासवान
	: श्री मुना समाल
प्रकाशक	: सुरुङ्गा नगरपालिका
	नगर कार्यपालिकाको कार्यालय,
	मधुपट्टी, सप्तरी ।
प्रकाशन मिति	: वि.स. २०८१
संस्करण	: वि.स. २०८१
प्रति	: २०० प्रति

सर्वाधिकार	: प्रकाशकमा सुरक्षित

मुद्रक	: न्यू यादव छापाखाना एण्ड स्टेशनरी लहान, सिरहा ।

सुरुङ्गा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
मधुपट्टी, सप्तरी
मधेश प्रदेश, नेपाल

मन्तव्य

स्थानीय तहहरूले आफ्नो संरचना तथा कार्य प्रणालीलाई बालमैत्री बनाउँदै लैजाने नीति अवलम्बन गरेको छ। बालमैत्री स्थानीय शासन त्यस्तो शासकीय रणनीतिक अवधारणा हो जसले बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र अर्थपूर्ण बाल सहभागिता जस्ता बाल अधिकारका सवाललाई स्थानीय तहहरूको नीति, संरचना, प्रणाली, कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने गर्दछ। यसले स्थानीय तहलाई बालबालिकाको हितमा योजना तर्जुमा, स्रोतको विनियोजन, परिचालन कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन जस्ता कार्य गर्न सघाउँदछ।

नेपालको सन्दर्भमा बालमैत्री स्थानीय शासन नयाँ सोच एवं अवधारणा हो। बाल अधिकार प्रवर्द्धनका लागि विगतमा संवैधानिक, कानुनी एवं संस्थागत व्यवस्थाको थालनी भएको भए तापनि यस अवधारणा कार्यान्वयनमा मूर्तरूप दिन थुप्रै काम गर्न बाँकी छ। संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, महिला बालाबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, केन्द्रीय बाल कल्याण समिति र केही अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरूले यस अवधारणालाई प्रवर्द्धन गर्न प्रयास गरे पश्चात् बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा कार्यन्वयनमा आएको छ। बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यन्वयनका लागि नेपाल सरकारले बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८ तथा बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि, २०७९ लगायतका विभिन्न कानुनहरू जारी गरेको छ। कानुन र कार्यविधिहरूमा उल्लेख भएका प्रावधानहरू अनुरूप यस नगरपालिकालाई बालमैत्री नगरपालिका घोषणा गर्ने सम्बन्धमा यो स्थिति पत्र तयार गरिएको छ।

अन्त्यमा यस स्थिति पत्र तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्था लगायत यस कार्यमा अहोरात्र खटिनु हुने सम्पूर्ण महानुभावहरूमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

....

गिता चौधरी

नगर प्रमुख

मन्तब्य

कुनै पनि ठाउँमा विकासका लागि त्यस ठाउँमा आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक, राजनैतिक मानब जनशक्तिको पहिचान हुन आवश्यक पर्दछ। मानव जनशक्तिको विकास गर्नको लागि बाल विकास हुन आवश्यक छ। सोही अनुरूप यस सुरूङ्गा नगरपालिकाले यस नगरमा रहेको बालबालिकाको अवस्था कस्तो छ ? अब के गर्न सकिन्छ ? भन्ने उद्देश्यले बालबालिकाको स्थिति पत्र तयार गर्ने जमर्को गरेको छ।

बालबालिकाको अधिकार सुनिश्चत गराउने उद्देश्यले वि.सं. २०८७ सालसम्ममा सिंगो नेपाललाई नै बालमैत्री राष्ट्र घोषणा गर्ने बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८ को लक्ष्य अनुरूप यस सुरूङ्गा नगरपालिकाले बालबालिकाको अधिकारलाई प्राथमिकतामा राखेर बाल अधिकार सुनिश्चत गराउनका लागि वि.सं. २०८१ साल चैत्रभित्रमा यस नगरलाई बालमैत्री नगर घोषणा गर्ने लक्ष्य लिई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा अवलम्वन गर्दै आएको छ।

अन्त्यमा, यस बालबालिकाको स्थिति पत्र प्रकाशनमा सूचना उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने दिनुहुने सुरूङ्गा नगरवासी, सुझाब दिनुहुने बुद्धिजिवी, स्वयंसेवक, सल्लाहकारहरू र यस स्थिति पत्र तयारीका लागि अहोरात्र खट्नुहुने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखाका कर्मचारी लगायत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

....
रूद्र बहादुर कार्की
नगर उप-प्रमुख

सुरुङ्गा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
मधुपट्टी, सप्तरी
मधेश प्रदेश, नेपाल

मन्तब्य

बाल अधिकार सुनिश्चत गराउने उद्देश्यले वि.सं २०८७ सालसम्ममा सिंगो नेपाललाई नै बालमैत्री घोषणा गर्ने लक्ष्य अनुरूप सप्तरी जिल्लाको सुरुङ्गा नगरपालिकाले बालबालिकाको अधिकारलाई प्राथमिकतामा राखेर बालअधिकार सुनिश्चत गराउनका लागि वि.स. २०८१ साल चैत्रभित्रमा यस नगरलाई बालमैत्री नगर घोषणा गराउने लक्ष्य लिई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा अवलम्बन गरिएको छ। गत पाँच वर्षदेखि यस नगरमा बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणालाई अंगिकार गरी कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको छ । स्थानीय तहलाई बालमैत्री घोषणा गर्नका लागि बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ र बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८ लागू भई सकेको अवस्था छ। बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ र बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यावन्यन कार्यविधिले निर्दिष्ट गरे बमोजिमको सूचकहरू जम्मा ५१ वटा र यस नगरपालिकाबाट २ वटा थप गरी जम्मा ५३ वटा सूचकहरू पूरा गरेपछि मात्रै यस नगरलाई बालमैत्री नगर घोषणा गर्ने प्रावधान छ । यस नगरको वडा न. ३ ले सबै सुचकहरू पुरा गरी घोषणा भइसकेको छ। बालमैत्री स्थानीय शासनको संस्थागत सूचकहरूको महत्वपूर्ण पाटोको रूपमा बालबालिकाको स्थिति पत्र तयार गरी सार्वजनिक गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। सोही अनुरूप तयार गरिएको स्थिति पत्र ले ११ वटै वडाका बालबलिकाका लागि आवश्यक रणनीति तयार गर्न यसले महत्वपूर्ण योगदान दिने विश्वास लिएका छौँ । बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा अनुरूप बालबालिकामा लगानी गर्नुले सुन्दर समाज निर्माणमा योगदान गर्नु हो । बालबालिकाहरूको उज्यालो भविष्यतर्फ रूपान्तरण गराउनका लागि आवश्यक रणनीति तयार गर्न तथा नगरलाई बालमैत्री नगर घोषणा गर्नका लागि समेत यस प्रकाशनले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नेछ। बालबालिकाको सम्पूर्ण विवरण संकलन तथा विश्लेषण गरी पुस्तिकाको रूपमा तयार गर्न अथक परिश्रम गर्नु भएका महानुभावहरूमा हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

....

रिंकु कुमारी यादव

शाखा प्रमुख

महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक

विषय सूची

बिषय	पृष्ठ
एकाइ : एक -परिचय	
१.१ सुरुङ्गा नगरपालिकाको परिचय	१
१.२ हावापानी तथा भू–उपयोग	१
१.३ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषता	२
१.४ सुरुङ्गा नगरपालिकाको आर्थिक अवस्था	२
१.५ प्रमुख व्यवसाय तथा रोजगारीको अवस्था	२
१.६ सामाजिक अवस्था	३
१.७ विकासका संभावना, अवसर, चुनौती र समस्याहरू	३
एकाइ : दुई –बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारण र कार्यक्षेत्र	५
२.१ बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासन व्यवस्थाको आवश्यकता	५
२.२ बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान कानुन	७
२.३ बालअधिकार (बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास तथा बाल सहभागिता)	९
२.४ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रमका साझेदार तथा सहयोगी संस्थाहरू	१०
२.५ सुरुङ्गा नगरपालिकाको इतिहास र बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त नगर निर्माणका लागि अवसर तथा संभावनाहरू	१२
एकाइ : तीन – जनसंख्या	
३.१ उमेर समूह अनुसार जनसंख्या	१४
३.२ बस्ती अनुसार घरधूरी विवरण	१५
३.३ जातजातिगत घरधूरी र जनसंख्या विवरण	१५
३.४ धर्म अनुसारको घरधूरी र जनसंख्या	१५
३.५ मातृभाषा अनुसारको घरधूरी र जनसंख्या विवरण	१५
३.६ परिवार संख्या र प्रति परिवार औसत बालबालिका	२०
एकाइ : चार–स्वास्थ्य तथा सरसफाइ	
४.१ सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम	२०
४.२ खोप लगाउने बालबालिकाको विवरण	२०
४..३ बालबालिकमा पोषणको स्थिति	२१

४.४ बालबालिकामा देखापरेका मुख्य रोगहरू २१
४.५ परिवार नियोजनको साधन प्रयोगकर्ताहरुको विवरण २१
४.६ प्रसुति पूर्व चार पटक र प्रसुति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तीमा
२ पटक स्वास्थ्य परीक्षण गराउने महिलाहरूको विवरण २१
४.७ दक्ष जनशक्तिबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरूको विवरण २२
४.८ नियमित रूपमा तौल लिईएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण २२
४.९ भिटामिन "ए" तथा जुकाको औषधि खाएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण २२
४.१० आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गर्ने परिवार सम्बन्धी विवरण २३
४.११ सार्वजानिक तथा निजी चर्पी र सरसफाइ सम्बन्धी विवरण २३
४.१२ खानेपानीको स्रोत तथा उपलब्धता सम्बन्धी विवरण २३
एकाइ : पाँच–शैक्षिक अवस्था
५. शैक्षिक अवस्था
५.१ बालबालिका तथा १९ बर्षभन्दा माथिको महिला, पुरुषको साक्षरता विवरण २३
५.२ शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण २५
५.३ विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकाहरुको विवरण २६
५.४ नगरस्तरमा विधार्थी र शिक्षकको अनुपात २७
५.५ विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा २८
५.६ छात्रछात्राको लागि शौचालयको अवस्था २८
५.७ विद्यालय जान लाग्ने समय २८
५.८ विद्यालय जान छोड्नेहरू सम्बन्धी विवरण २८
एकाइ : छ – बाल संरक्षण
६ बाल संरक्षण
६.१ बालश्रम भएका परिवारको विवरण २९
६.२ छोरा र छोरी बीचमा फरक व्यवहार गर्ने गरेका परिवारको विवरण २९
६.३ बालबालिकालाई घरमा गल्ती गरेमा दिने गरेको सजायको विवरण ३०
६.४ बाल यौन शोषणको घटना घटेको विवरण ३०
६.५ बाल गृह वा कुनै संस्थामा बसेको १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको विवरण ३०
६.६ १८ बर्ष मुनिका बालबालिका सडक बालबालिकाहरुको विवरण ३०

६.७ बालबालिकामा लागू पदार्थको लत रहे नरहेको स्थिति ३०
६.८ बाल विवाहको विवरण ३१
६.९ बालबालिकाको जन्मदर्ता सम्बन्धी विवरण ३१
एकाइ : सात–बाल सहभागिता
७ बाल सहभागिता
७.१ परिवारमा बालबालिकासँग सम्बन्धित विषयमा निर्णय गर्दा उनीहरूको सहभागिता गराउन गरेको विवरण ३१
७.२ बालबालिका आवद्ध भएको बाल क्लब वा संगठनको विवरण ३१
७.३ बाल क्लब तथा बाल संजालको विवरण ३२
एकाइ : आठ –आर्थिक विकास
८ आर्थिक विकास
८.१ परिवारको मुख्य पेशा ३६
८.२ परिवारमा आफनो उत्पादनबाट खानपुग्ने समय अवधि ३६
८.३ बैदेशिक रोजगारीमा गएको विवरण ३७
८.४ बैदेशिक रोजगारीमा गएका देशहरूको विवरण ३७
८.५ बर्ष (अवधि) अनुसार विदेशमा रहेको विवरण ४१
एकाइ : नौं – बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरू
९. बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरू
९.१ बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचक बमोजिम गरिएका मुख्य क्रियाकलापहरू ४१
९.२ बालमैत्री स्थानीय शासनका सुचक तथा सुचकको हालको अवस्था ४२
९.३ बालबालिकाको क्षेत्रमा विगत आर्थिक वर्षमा विनियोजित बजेट ४६
९.४ सुरुङ्गा नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बालबालिका सम्बन्धी काम गर्नका लागि क्रियाशिल संरचनाहरू ४७
९.५ समन्वय, सहयोग तथा मार्गनिर्देशन ४७
९.६ बालमैत्री आचारसंहिता ४७
९.७ अनुसूची ४९

एकाइ –एक

१.परिचय

१.१ सुरुङ्गा नगरपालिकाको परिचय

सुरुङ्गा नगरपालिका संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मधेश प्रदेश अर्न्तगत सप्तरी जिल्लाको सुदूर उत्तर पश्चिम क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ । जिल्लाको १८ वटा स्थानीय तहमध्ये यस नगर पालिका जिल्लाको सदरमुकाम राजविराजदेखि २६ कि.मी .र संघीय राजधानी काठमाण्डौंबाट करिब ४३० कि.मी.को सडक दूरीमा पर्दछ। संघीय शासन प्रणाली अनुसार स्थानीय तह पुनसंरचना प्रक्रियामा सप्तरी जिल्लाको साविक पिप्रा पश्चिम गा.वि.स.को १ देखि ९, हर्दिया गा.वि.स.को १ देखि ९, दौलतपुर गा.वि.स.को १ देखि ९, गा.वि.स.को मधुपट्टी १ देखि ९, गा.वि.स.को कुशहा ५ देखि ९, कुशाहा गा.वि.स.को १ देखि ४, हरिपुर गा.वि.स.को १ देखि ९, मलहनमा गा.वि.स.को १ देखि ९, टिकुलिया गा.वि.स.को १ देखि ९, पटेर्वा गा.वि.स.को १ देखि ६, पटेर्वा गा.वि.स.को ७ देखि ९ तथा मलहिनिया गा.वि.स.को ५ देखि ६ वडाहरु समायोजन भएर २०७३ सालमा यो नगरपालिका स्थापना भएको हो । यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १०७.४ र्वग कि.मी. रहेको छ भने नगरपालिकाको केन्द्र वडा नं.४ को मधुपट्टीमा रहेको छ। त्यैसगरी यस नगरपालिकाको सिमाना उत्तरमा उदयपुरको त्रियुगा नगरपालिका, दक्षिणमा बलानविहुल गाउँपालिका तथा बोदेबर्साइन नगरपालिका, पूर्वमा खडक नगरपालिका तथा पश्चिममा सिरहा जिल्लाको लहान नगरपालिकासंग जोडिएको छ। सुरुङ्गा नगरपालिका पूर्व–पश्चिम राज मार्ग र सगरमाथा मार्गको पहुँचमा रहेको छ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार सुरुङ्गा नगरपालिकाको जनसंख्या ४९,४६० मध्ये महिला २५,७६८ जना र पुरुष २३,६९२ जना रहेको छ भने सुरुङ्गा नगरपालिकाका बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण प्रतिवेदन २०८० अनुसार महिला २७,६११ जना, पुरुष २६,०५५ जना र तेस्रो लिङ्गी ७७ जना गरी जम्मा ५३,७४३ जना जनसंख्या रहेको छ। सप्तरी जिल्लाको प्रतिनिधि सभासदस्य निर्वाचन क्षेत्र नं. ४ र प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्रमा नं. ४ (ख) अर्न्तगत सुरुङ्गा नगरपालिका रहेको छ। सुरुङ्गा नगरपालिका समुद्र सतहबाट करिब ९० मिटरदेखि ३६२ मिटर उचाईमा रहेको छ। यस नगरको भू–उपयोगको अवस्थामा अधिकांश भुभाग कृषि क्षेत्रले ओगटेको छ।

१.२ हावापानी तथा भू–उपयोग

सुरुङ्गा नगरपालिका नेपालको पूर्वी तराई क्षेत्रमा पर्दछ। भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले यो नगरपालिका समुन्द्री सतहवाट ९० देखि ३६४ मिटर सम्मको उचाईमा रहेको छ। यो नगरपालिका भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले २६ डिग्री ३५ मिनेट ४० सेकेण्ड देखि २६ डिग्री ४७ मिनेट २६ सेकेण्ड उत्तरी अक्षांश र ८६ डिग्री ३० मिनेट २ सेकेण्ड देखि ८६ डिग्री ३५ मिनेट३६ सेकेण्ड पुर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा खडक नगरपालिका, उत्तरमा उदयपुर

जिल्ला, दक्षिणमा बलान विहुल गाउँपालिका र पश्चिममा सिरहा जिल्ला रहेको छ । जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १,२७५ वर्ग कि.मी. मध्ये ८.४ प्रतिशत भूभाग ओगट्ने यस नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफल १०७.०४ वर्ग कि.मी. छ । साविक पिप्रापश्चिम, हर्दिया, दौलतपुर, मधुपट्टी, कुशहा, हरिपुर, मलहनमा, टिकुलिया, पर्टेवाका पूरै क्षेत्र र मल्हनियाका केही वडा समायोज गरी सुरुङ्गा नगरपालिका बनेको छ ।

१.३ सुरुङ्गा नगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषता

सुरुङ्गा नगरपालिका सप्तरी जिल्लाको प्रसिद्ध सुरुङ्गा पहाडको नामबाट नामाकरण गरिएको हो । चुरे पहाडको श्रेणीमा अवस्थित यस पहाडबाट सुरुङ्गा खोलाको सुरुवात भई दक्षिणतिर बग्दछ , जुन स्थानीय कृषि उपार्जनको लागि महत्वपूर्ण रहेको छ । यो नगरपालिकाको मध्य भाग भएर सगरमाथा राजमार्ग उत्तरतिर गएको छ भने पूर्व पश्चिम राजमार्ग पनि मध्ये भाग भएर गएको छ ।

१.४ सुरुङ्गा नगरपालिकाको आर्थिक अवस्था

यस नगरपालिकाका बासिन्दाहजनसंख्यरूको आर्थिक अवस्था भने समान्य र मध्यम खालको छ । यस नगरमा रहेको अधिकांश मानिसहरू व्यवसाय र खेतीमा निर्भर रहेका छन् । मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि हो । मानिसहरूले नगदेवालीहरुमा तरकारी, आँप, पशुपालन प्रमुख रूपमा उत्पादन गर्ने गरेका छन् । यस पालिकाभित्र साना ठूला उद्योगहरु पनि सञ्चालनमा रहेका छन् । कृषकहरूले व्यवसायिक रूपमा पशुपालन, तरकारी खेती पनि सञ्चालन गरेका छन् । सुरुङ्गामा उत्पादित कृषि तथा नगदेवालीहरुको विक्री वित्तरण गर्ने थलोको रूपमा स्थानीय बजारहरू संगै लहान, राजविराज देखि काठमाण्डौं सम्म पुऱ्याउने गर्छन । पशुपालन प्रत्येक घरमा भए पनि कृषि कार्यको सहयोगीको रुपमा रहेको छ । आर्थिक अवस्था तुल्याउन गर्न यस नगरमा उत्पादित वस्तुहरूको प्रचार प्रसारका साथै बजारको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक देखिन्छ । यस सुरुङ्गा नगर पालिकामा रहेका परम्परागत धार्मिक मूल्य मान्यता तथा सम्पदाहरुको प्रचार प्रसार गरी पर्यटनका अलावा मनोरञ्जन स्थलहरूको निर्माण, पर्यटन व्यवसायलाई विस्तार गरी आर्थिक पक्ष सबल बनाउने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा शैक्षिक वेरोजगारहरूको संख्या बढी छ । बैदेशिक रोजगारमा जानेहरूले कमाएको पैसा बाह्य शहर बजारमा नै लगानी गर्ने गर्दछन् । शीपमूलक तालिम र विभिन्न वेमौसमी तरकारी खेतीलाई व्यवसायिक बनाउन सकेमा सुरुङ्गा नगरपालिकाका बासिन्दाहरूको आर्थिक स्तरमा वृद्धि हुने सम्भावना बढी छ । खेतीपाती, पशुपालन व्यवसाय प्रमुख आय स्रोत बनेको छ । सञ्चालनमा ल्याइएका खेतीलाई नै आधुनिकीकरण गरी व्यवसायिकता दिनु आवश्यकता देखिन्छ ।

१.५ प्रमुख व्यवसाय तथा रोजगारीको अवस्था

सुरुङ्गा नगरपालिकाका बासिन्दाहरूको मूख्य पेशा कृषि, ज्यालामजदुरी, व्यपार व्यवसाय, नोकरी तथा वैदेशिक रोजगारीलाई आफ्नो जिबिकोपार्जनका निम्ति अपनाएको पाइन्छ । पशुपालन,

फलफूल खेती, धान, मकै, आलु, प्याज, जस्ता तरकारी खेती गरिएको पाइन्छ तथा मानिसहरूको आम्दानीको स्रोत बनेको छ। बालवालिकाको स्थिति पत्र सर्वेक्षण २०८० अनुसार यस नगरपालिकाको ५३,७४३ कुल जनसंख्यामध्ये कृषिमा ६,६७० जना, ज्यालामजदुरीमा ४,०७० जना, व्यपार व्यवसायमा ९४० जना, नोकरीमा १,०४० जना तथा वैदेशिक रोजगारीमा ३,२०५ जनाको संलग्नता रहेको छ।

१.६ सामाजिक अवस्था

मधेशी समुदायको बाहुल्यता रहेको यस नगरपालिकामा बिशेषगरी चौधरी, यादव, पासवान, महतो, ठाकुर, राम, दास, साह, तेली, पाल, मलिक, मोची, सदाय, मण्डल, धानुक, मुखिया (मलाह), मुस्लिम तथा पाहाडे समुदायमा पोखरेल, राई, तामाङ्ग, भूजेल, श्रेष्ठ, मगर, कार्की, सिंह, दनुवार, काफ्ले, न्यौपाने, अधिकारी, बि.क., बुढाथोकी, पौडेल, कोइराला, आचार्य, जोशी, बस्नेत, खडका, शर्मा, समेत गरी ३६ थरका नागरिकहरुको बसोवास रहेको छ। यहाँ विभिन्न जातजातीहरुको आ–आफ्नो विभिन्न धर्म, संस्कृति, परम्पराहरू रही आएको छ। स्थानीयस्तरका सामाजिक संघसंस्था क्रियाकलापहरूबाट महिला तथा पछाडी पारिएका वर्गहरूको सशक्तिकरणमा सुधार हुँदै आएको छ। यहाँका हरेक नागरिकले एक अर्कालाई सहयोग, सम्मान आदर सत्कार, मित्रवत् व्यवहार गर्ने गराउने वातावरण रहेको छ। यस सुरुङ्गा नगरपालिकामा बालबालिकाहरुलाई पहिलो प्रथमिकतामा राखी काम गर्ने गरिएको छ। जसबाट बालबालिकाहरुको लागि लगानी गर्ने अवसर र सृजनाले बालअधिकार सुनिश्चितता हुन थालेको छ।

१.७ विकासका संभावना, अवसर, चुनौती र समस्याहरू

सुरुङ्गा नगरपालिकामा विकासका प्रशस्त संम्भावनाहरू रहेका छन्। यस नगरपालिकाले अन्य स्थानीय तहहरुभन्दा तुलनात्मक रुपमा बढि मानवीय र भौतिक विकासका पक्षमा सबल हुने प्रशस्त संम्भावना र अवसरहरू बोकेको छ। यस नगरले प्राप्त गरेका विकासको परिणाम र मानव सभ्यताका लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, शिक्षा, खानेपानी र सडक जस्ता कुराहरूको पहुँच यस नगरपालिकाका सबै वडा, गाउँ, टोल तथा समुदायसम्म भएको छ। यद्यपि चौतर्फी विकासका लागि सामाजिक पक्ष, आर्थिक पक्ष, वातावरणीय पक्षको विकास पनि सँगसँगै लैजान आवश्यक रहेको छ। सुरुङ्गा नगरपालिकाको समृद्धिका साथै विकासका लागि निम्न अनुसारका अवसर र सम्भावनाहरू रहेका छन्।

अवसर र संभावनाहरू :–

- व्यावसायिक रुपमा बेमौसमी तरकारी खेती सञ्चालन हुन् सक्छ ।
- पालिकाको सबै बस्तीहरूमा मोटर बाटोको स्तर वृद्धि भई यातायतका साधन आवत जावतको लागि सर्वसुलभ हुन्सक्ने संभावना छ ।
- पशुपालन व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गरी नागरिकहरुको जीवनस्तरमा सुधार गर्न सकिन्छ ।
- तरकारी खेती विस्तार गरी नगरपालिका र वडाका नागरिकहरूलाई आत्मनिर्भर बनाउन सकिन्छ ।
- कृषि खेतीलाई प्रविधिमैत्री बनाई उत्पादनमा वृद्धि गरी विक्री वितरण गर्ने बजारको उचित संभावाना रहेको छ ।
- आँप खेती तथा आँपबाट विभिन्न प्रकारका व्यवसायहरू गर्न सकिन्छ ।
- कृषि पर्यटनको विकास गर्ने सम्भावना प्रशस्त रहेको छ ।
- व्यावसायिक र प्रविधियुक्त शिक्षालयहरू सञ्चालनमा ल्याउन सकेमा आम्दानीको स्रोत बढ्ने संभावना रहेको छ ।

सुरुङ्गा नगरपालिकाका मुलुकको मुख्य राजमार्ग तथा व्यपारिक नगर लहानको समिपमा (नजिकमा) रहेको छ । जसबाट प्रशस्त मात्रामा उपलब्ध संभावनाहरुको समुचित प्रयोगमा ल्याई नगरभित्र रहेका बालबालिका, बयस्कहरूको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक, भौतिक तथा वैयक्तिक विकास हुनसक्ने दखिएता पनि निम्न कारणहरुले गर्दा हुन सकेको छैन :

- नगरपालिकाको वास्तविक परिवेश पहिचान र लक्ष्य अनुसाको विकास कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा नआउनु ।
- नगरको विकास कार्यमा सबै वर्ग र पक्षको अर्थपूर्ण सहभागिता जुट्न नसक्नु,
- बालबालिकाहका लागि लगानी प्रथमिकतामा नपर्नु ,
- बाल विकास र पुस्तकालयको उचित प्रबन्ध हुन नसक्नु ,
- भिन्न क्षमता तथा गरिब परिवारका लागि सहुलियतपूर्ण सेवा सुविधा दिन नसकिनु,
- अशिक्षा, कुसंसकार र कुप्रथा ब्याप्त हुनु,
- उद्यमीहरुको व्यवसाय प्रवर्द्धनमा कम ध्यान जानु ।

एकाइ– दुई

२. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारण र कार्यक्षेत्र

नेपालको संविधानको मर्म अनुरुप नेपाल सरकारले बालबालिको अधिकारको लागि राष्ट्रिय तथा अर्न्तराष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिवद्धताको कार्यन्वयन गरी स्थानीय तहसम्म बालबालिकाहरुको अधारभूत आवश्यकता परिपुर्ति भई बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागितामा, घरपरिवार, टोल, समुदाय, वडा र नगरमा बालमैत्री शासनको अवलम्बनबाट बालमैत्री नेपाल बनाउन २०६८ देखि शुरू गरिएको अवधारणा हो । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, बालबालिका सम्बन्धी ऐन ,२०७५, र बालश्रम (निषेध तथा नियमन) ऐन,२०५६, मा बालबालिकाको पक्षमा भएका नीतिगत एवम् कानुनी प्रावधान समेतलाई दृष्टिगत गरी तयार पारिएको बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ लाई कार्यन्वयनमा लैजाने प्रयोजनका लागि 'बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वय निर्देशिका, २०७८ र बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि, २०७९ जारी गरी कार्यन्वयनमा आएको हो । नेपालको सन्दर्भमा बालमैत्री स्थानीय शासन नयाँसोच र अवधारणा हो ।

बालअधिकार प्रवर्द्धनका लागि विगत लामो समयदेखि संवैधानिक,कानुनी एवम् संस्थागत व्यवस्थाको थालनी भए ता पनि यस अवधारणाले मूर्तरूप प्राप्त गर्न बाँकी नै छ । नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय बालअधिकार परिषद र केही अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संघसंस्थाहरूले यस अवधारणालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरे पश्चात् बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारण कार्यन्वयमा आएको छ । बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास तथा बाल सहभागिता हुन पाउने अधिकारलाई स्थानीय तहमा संस्थागत गरिनु पर्दछ । बालबालिकाहरुको अधारभूत आवश्यकताहरू पूरा गर्नका लागि सेवा प्रवाह सम्बन्धी सुविधाहरु बृद्धि गर्नु आवश्यक छ । जसका लागि सम्बन्धित निकायहरूले आफनो कार्य क्षेत्रमा बिस्तार गरी कार्य प्रणालीलाई समेत प्रभावकारी बनाउदै लैजानु अपरिहार्य छ ।

२.१ बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासन व्यवस्थाको आवश्यकता

बालमैत्री स्थानीय शासन भन्नाले बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास, र बाल सहभागिता जस्ता बालअधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, संरचना, प्रणाली, कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति हो ।

बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार बालबालिका भन्नाले १८ बर्षमुनिका सबै बालबालिकालाई सम्झनु पर्छ, भनी परिभाषित गरेको छ भने, संयुक्त राष्ट्र संघले बालअधिकार महासन्धि १९८९ को धारा १ अनुसार १८ वर्षमुनिको सबै मानवलाई बालबालिका बुझ्नु पर्छ भनी परिभाषित गरको छ । बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ मा "बालबालिका भन्नाले १८ वर्ष उमेर ननाघेका बालबालिकालाई सम्झनुपर्छ" । मताधिकार सम्बन्धी व्यवस्थामा पनि १८ बर्ष पुरा गरेको हुनु पर्ने व्यवस्था छ । सारांशमा विशेष किसिमको संरक्षण र स्याहार आवश्यक पर्ने साथै शारीरिक, मानसिक, तथा संवेगात्मक रूपमा पूर्ण विकास नभएको उमेर समूह नै बालबालिकाको समूहमा

पर्दछ। नेपाल सरकारको बालबालिका सम्बन्धी नीति, २०६९ मा बालबालिकाको उमेरलाई १८ वर्ष नै मानिएको छ।

बालबालिकाहरूको अधिकार र विकासको लागि राज्यले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा विभिन्न प्रतिबद्धता जाहेर गरिसकेको छ। बालहितको लागि विभिन्न नीतिगत, संस्थागत र प्रक्रियागत प्रयासहरू गरी बालबालिकासंग सम्बन्धित सवाललाई सम्बोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ। बालअधिकारका चार क्षेत्रहरु बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागीतालाई स्थानीय तहको नीति, संरचना, प्रणाली र कार्य प्रक्रिया तथा व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति नै बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकतालाई निम्न बुँदाहरूमा दर्शाउन सकिन्छ।

- ✓ निर्णय प्रक्रियामा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई उनीहरूको आवाज सुनुवाई गर्न।
- ✓ बालबालिकाको आधारभूत अधिकारको संरक्षण र उनीहरुको विकासका लागि अनुकूल र बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न।
- ✓ बालबालिकाको विरुद्ध हुने सबै प्रकारको शोषण, दुर्व्यवहार, जोखिम र भेदभावको अन्त्य गरी बालबालिकाहरुको जीवनस्तरमा सुधार गर्न।
- ✓ बालबालिकाले आफ्नो लागि आफैं योजना बनाउने परिपाटीको स्थापित गर्न।
- ✓ बालबालिकाहरुको आत्मबल र विश्वासको विकास भई वयष्कप्रति सम्मानको भावना जागृत गराउन।
- ✓ बालबालिकाहरू आफ्नो अधिकार प्राप्त गरी कर्तव्यप्रति पनि जिम्मेवारी बोध गर्न।
- ✓ बाल क्लव, बाल सञ्जालहरुको विकास, बाल सहभागिताको विकास र गाउँ समाजको नाम राख्न।
- ✓ बालबालिकाको उज्जवल भविष्य निर्माण गर्न।
- ✓ परिवार समाज र स्थानीय तहमा बालबालिकाप्रति संवेदनशील भई लगानी गर्ने बानीको विकास गर्न।
- ✓ बालबालिकाका इच्छा, चाहाना, सवाल र समस्याप्रति सरोकारवालालाई जिम्मेवार बनाउन।
- ✓ बालबालिकालाई सुरक्षित रूपमा भविष्य निर्माण गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने।
- ✓ बाल सरोकारको विषयमा बालबालिकाले नेतृत्व लिने अवसर निर्माण गर्न।

- ✓ आफ्नो सरोकारको विषयमा बालबालिकाले बोल्न पाउने र उनीहरुले बोलेको कुराहरु निर्णयकर्तालाई बुझाउन सक्ने अवसरको सिर्जना गर्नु ।
- ✓ बालबालिकालाई हेला, शोषण, दुर्व्यवहार बेचबिखन जस्ता जोखिमहरुबाट संरक्षण गर्न ।
- ✓ देशका लागि सक्षम नागरिक तयार गर्दै समाजको अग्रगामी विकास गर्न ।

बालमैत्री स्थानीय शासन : सारमा

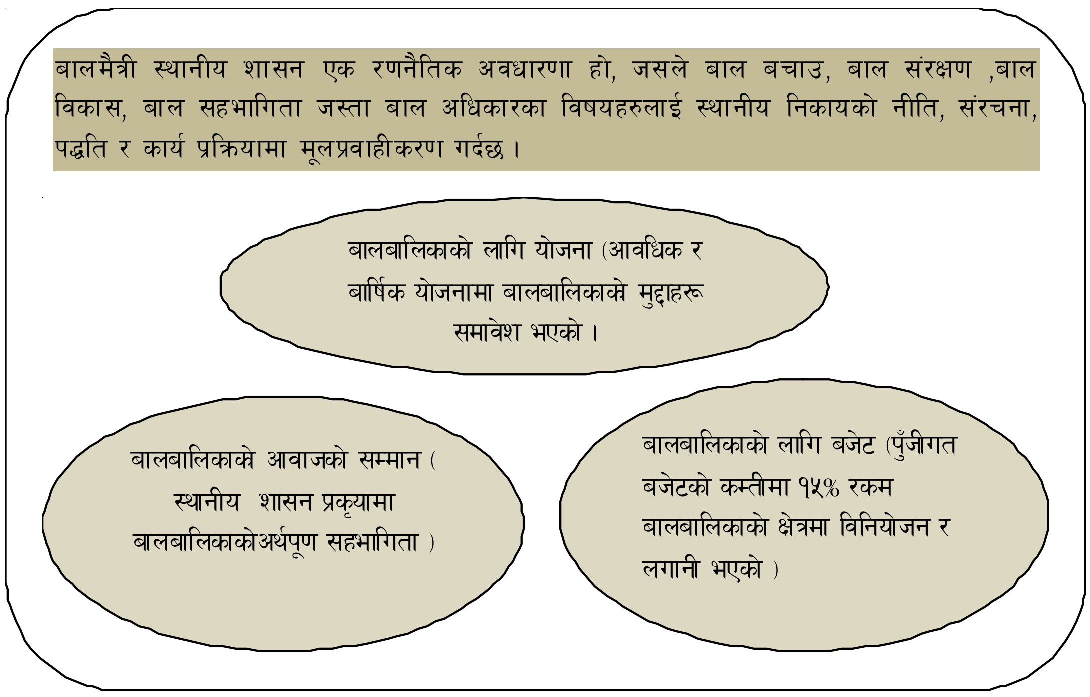

२.२ बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान ऐन नियमहरु

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्थाहरुः

- नेपालको संविधान (२०७२)
- मुलुकी फौजदारी संहिता ऐन, २०७४
- मुलुकी देवानी संहिता ऐन, २०७४
- बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०५१
- बालश्रम निषेध र नियमित गर्ने ऐन, २०५६
- बालश्रम निषेध र नियमित गर्ने नियामावली, २०६२
- बाल न्याय नियमावली, २०६३
- आपतकालीन बालउद्धार कोष (सञ्चालन) नियमावली २०६५

- अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति गठन आदेश, २०६७
- नेपाली बालबालिका विदेशी नागरिकलाई धर्मपुत्र, धर्मपुत्री ग्रहण गर्न दिने शर्त तथा प्रक्रिया, २०६५
- बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६९
- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ (संघीय सरकारले निर्माण गरेको २०७५ को ऐन नं.२३ तथा २०७५/०६/०३ मा प्रमाणीकरण भएको)
- बालअधिकार तथा संरक्षण कार्यविधि, २०७७ (स्थानीय सरकारले निर्माण गरेको)
- लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७७ (स्थानीय सरकारले निर्माण गरेको)
- बाल विवाह मुक्त अभियान सञ्चालन निर्देशिका, २०७९ (स्थानीय सरकारले निर्माण गरेको)
- बाल विवाहमुक्त क्षेत्र घोषणा पश्चातको रणनीतिक योजना, २०७९
- कमैया श्रम (निषेध गर्ने सम्बन्धी) ऐन, २०५८
- घरेलु हिसां (कसुर र सजाय) ऐन, २०६६
- घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) नियमावली, २०६७
- मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४
- मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) नियमावली, २०६५
- बाल गृह संचालन तथा व्यवस्थापनका लागि न्यूनतम मापदण्ड, २०६० एवम् यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू
- छाउपडी प्रथा उन्मूलन गर्न बनेको निर्देशिका, २०६६
- बालअधिकार संरक्षण तथा संवर्द्धन कार्यक्रम (कार्यन्वयन) निर्देशिका, २०६५
- बालश्रम सम्बन्धी राष्ट्रिय गुरुयोजना (२०६१–२०७१)

दक्षिण एसियाली क्षेत्रीय कानुनी व्यवस्था :

– वेश्यावृत्तिको लागि महिला तथा बालबालिकाको जीउ मास्ने, बेच्ने, काम रोकथाम गर्ने र सो विरुद्ध संघर्ष गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था भएको सार्क महासन्धि, २००२

– दक्षिण एसियामा बालकल्याण प्रवर्द्धका लागि क्षेत्रीय व्यवस्था सम्बन्धी सार्क महासन्धि, २००२

संयुक्त राष्ट्र संघ अर्न्तगतको व्यवस्था :

- ➢ बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धि, १९८९
- ➢ सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिकाको प्रयोगविरुद्ध बालअधिकार महासन्धिको ऐच्छिक प्रलेख, २०००
- ➢ बालबालिकाको बेचविखन, बाल वेश्यावृत्ति र अश्लील चित्रणविरुद्ध बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको ऐच्छिक प्रलेख, २०००
- ➢ स्वतन्त्रताबाट वञ्चित अल्पवयस्कको संरक्षण संयुक्त राष्ट्रसंघीय नियामावली
- ➢ गैर हिरासतीय उपाय सम्बन्धी संयूक्त राष्ट्रसंघीय न्यूनतम मापदण्ड नियमावली
- ➢ व्यक्तिगत उजुरी प्रक्रिया सम्बन्धी बालअधिकार महासन्धिको इच्छाधीन आलेख, २०११

अर्न्तराष्ट्रिय श्रम संगठन अर्न्तगत कानुनी व्यवस्था :

- अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठन सम्बन्धी महासन्धिहरु (बालबालिका सम्बन्धी) महासन्धि संख्या १३८ र १८२
- बालश्रम निकृष्ट स्वरुप सम्बन्धी महासन्धी, १९९९

अन्य व्यवस्थाहरु :

- संवैधानिक घोषणाहरु जस्तै दलित, महिला, बालबालिकाको हकमा विशेष प्रावधान सहित सकारात्मक विभेद गर्न सकिने
- मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४र सो को नियमावली, २०६५
- घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६३ र सो को नियामावली, २०६७

२.३ बालअधिकार (बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास तथा बाल सहभागिता)

बालबालिकाको विशेष हेरचाह, स्याहार र संरक्षणको लागि उनीहरुलाई बाँच्नको लागि चाहिने आधारभूत कुराहरुको व्यवस्था गर्नु, शिक्षा प्रदान गर्नु, स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउनु, खेल, मनोरञ्जन र आर ाम गर्न दिनु, माया, स्नेह गर्नु, हेला दूर्व्यवहार र शोषण हुनु लगायतका कुनै पनि खाले हिंसात्मक एवं सशस्त्र गतिविधिबाट जोगाउनु पर्दछ। सबै बालबालिकाले माया स्नेह, शान्ति, समझदारी र सुरक्षापूर्ण वातावरणमा रहेर असल शिक्षा हासिल गर्नु, स्वास्थ्य हुनु तथा सुरक्षित रुपमा आफ्नो बालपन विनाअवरोध बिताउन पाउनु पर्दछ । यी सबै कुराहरु बालबालिकाहरुको शारीरिक र मानसिक विकासका लागि आवश्यक छन् ।

तसर्थ, बालअधिकारले बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकास एवं उच्चतम हितका लागि पाउनुपर्ने सम्पूर्ण अधिकारलाई जनाउँदछ । बालअधिकारभित्र बालबालिकाहरुले खान, खेल्न, बोल्न, पढन, लेख्न पाउने, माया ममता पाउने, मनोरञ्जन गर्न पाउने, स्वास्थ्य उपचार, सुरक्षा पाउने, संगठन खोल्न पाउने, विचार अभिव्यक्त गर्न पाउने, आदि सबैलाई बालअधिकार बुझनु पदर्छ ।

क) बाँच्न पाउने अधिकार

बाँच्न पाउनु बालबालिकाको जन्मसिद्ध अधिकार हो । गर्भमा रहेदेखि नै सुरक्षित हुनका लागि गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार लगायत बालबालिकाको सुरक्षित रुपमा जन्म हुनुपर्दछ। जन्मे पछि पौष्टिक आहार र आवास, स्वच्छ वातावरण, सफा खाने पानी, खोप, स्वास्थ्य उपचार तथा प्रथमिक उपचार, माया, ममता स्नेह लगायतका आधारभूत कुराको व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

ख) संरक्षणको अधिकार

प्रत्येक बालबालिकाले जन्मे पश्चात जन्म दर्ता गर्न पाउनु जन्मसिद्ध अधिकार हो भने भेदभाव, शोषण, दूर्व्यवहार, अपहेलना, उत्पीडन, एवं हानिकारक काम तथा युद्धमा संलग्न हुनुपर्ने स्थिति, ओसार पसार तथा वेचविखन र आमाबाबुबाट अलग्गिनु पर्ने लगायतको जोखिमपूर्ण स्थितीबाट

सुरक्षित हुन पाउनुपर्छ । अपाङ्ग तथा परिवार विहीन बालबालिकाको निम्ति विशेष व्यवस्था हुनु पर्दछ । सम्पूर्ण बालबालिकालाई कानुनी संरक्षण प्राप्त हुनुपर्छ ।

ग) विकास गर्न पाउने अधिकार

स्वच्छ वातावरणमा सार्थक शिक्षा आर्जन गर्ने, मनोरञ्जन, खेल र आराम गर्ने, बाबुआमाबाट समान मया–ममता पाउने, उचित स्वास्थ्य उपचार लगायतका उचित जीवनस्तरका निमित्त चाहिने एवं बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, नैतिक, सामाजिक विकासका निमित्त आवश्यक पर्ने सुविधा र अवसरहरू प्राप्त गर्ने अधिकार प्रत्येक बालबालिकाको जन्मसिद्ध अधिकार हो ।

घ) अर्थपूर्ण सहभागी हुन पाउने अधिकार

बालबालिकाको जीवनमा प्रभाव पार्ने नीति निर्माणमा बालबालिकाको आफ्नो कुरा सुनिनुपर्ने र सो विचारको कदर गरिनु पर्ने, रचनात्मक कार्य, समाजिक र साँस्कृतिक क्रियाकलाप तथा जीवनका हरेक पक्षमा विना रोकतोक र जानकारी राख्न र अभिव्यक्त गर्न, संघसंस्था खोल्न वा सहभागी हुन पाउने लगायतका अधिकारहरू सबै बालबालिकाले पाउनु पर्दछ ।

बाल सहभागिता अन्तर्गत बालबालिकाले आफ्नो कुरा भन्न पाउने, बाल क्लवहरु गठन गर्न पाउने, शान्तिपूर्ण रुपमा भेला हुन पाउने, बिचार व्यक्त गर्न पाउने, अन्तरक्रिया, गोष्ठीहरुमा भाग लिन पाउने आदि नै अर्थपूर्ण बाल सहभागिता हुन् ।

२.४ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रमका साझेदार तथा सहयोगी संस्थाहरू

सरोकारवाला	सरोकारका सवालहरू
जिल्ला प्रशासन कार्यलय सप्तरी	• राज्यद्धारा निर्मित नीति कार्यन्वयनमा पहल गर्ने • नागरिकता तथा परिचय पत्र दिने • अर्धन्यायिक सेवा दिने । • शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने

सुरुङ्गा नगरपालिका	● बालबालिकाको क्षेत्रमा बजेट छुट्टयाउने ● योजना तर्जुमा गर्ने ● बालबालिकाको तथ्यांक संकलन गर्ने ● राज्यले व्यवस्था गरे अनुसार सामाजिक सुरक्षा भत्ता लगायत व्यवस्था गर्ने । ● नगरपालिकामा बालमैत्री योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा पहल गर्ने, ● बालअधिकाको सुनिश्चितता गर्ने , ● बाल क्लव र बाल संजाल गठन तथा परिचालन गर्ने ● बाल क्लव, बाल संजाल सुचीकृत गर्ने, ● बाल क्लव, संजालको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, ● स्थानीय बालअधिकार समिति तथा वडा बालअधिकार समिति गठन गर्ने एवं बालअधिकारको लागि स्थानीय तहलाई क्रियाशील बनाउने, ● बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने, ● जोखिम अवस्थाका बालबालिकाको लागि विशेष पहल गर्ने ● बालबालिकाको सूचना एवं तथ्याँक अद्यावधिक गर्ने ।
स्वास्थ्य शाखा	● बालबालिकाहरुका लागि नियमित खोप वितरण गर्ने, ● प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू वितरण गर्ने, ● मातृशिशु स्याहार तथा पौष्टिक आहार सम्बन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम गर्ने, ● सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाईबारे जनचेतना मूलक कार्यक्रम गर्ने, ● बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य परीक्षण, तथ्यांक संकलन गर्ने, ● ५ बर्षमुनिका बालबालिकाहरुलाई भिटामिन “ए” तथा जुकाको औषधि वितरण गर्ने, ● गर्भवतीहरूको लागि आइरन चक्की वितरण गर्ने
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा	● विभिन्न निकायहरूसंगको समन्वयमा भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने, ● छात्रवृत्ति वितरण गर्ने ● विशेष कक्षा सञ्चालन गर्ने, ● बाल सहभागितामा प्रवर्द्धन गर्ने, ● विधार्थी शिक्षकको अनुपात मिलाउने

	• बालमैत्री विधालय सञ्चालन गर्न पहल • बिधालय व्यवस्थापन समितिमा अर्थपूर्ण बाल सहभागिताको सुनिश्चितता गर्न पहल गर्ने ।
महिला, बालबालिका, अपाङ्ग तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	• महिला समूह गठन, • बाल क्लव, बाल सञ्जालको बार्षिक साधारण सभा तथा विभिन्न क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम, • अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको लागि आवश्यक सहायक समग्रीहरू वित्तरण, • बालअधिकारको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्ने • खेलकुद सामग्रीहरु वित्तरण गर्ने, • किशोरी समुहको गठन गर्ने, • विभिन्न शिपमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनु
वडा कार्यालय	• बालमैत्री व्यवहार व्यवस्थापनको लागि आवश्यक सम्पूर्ण कुराहरूमा जवाफदेहिता लिने, • बालमैत्री नीति नियम बनाउने, • बालमैत्री वातावरण सिर्जनाका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने, • बाल अधिकारका सवाल सम्वन्धी सम्पूर्ण कामहरुको पैरवी गर्ने, • बालबालिकाको जन्मसिद्ध अधिकार को रुपमा रहेको जन्म दर्ताको प्रमाण पत्र पर्दान गर्ने, • बाल पोषण भता वितरण गर्न सहयोग गर्ने,

२.५ सुरुङ्गा नगरपालिकाको इतिहास र बालमैत्री सुशासनयुक्त नगर निर्माणका लागि अवसर तथा सम्भावनाहरु

सुरुङ्गा नगरपालिकालाई वि.स. २०८१ सालको चैत्र महिनाभित्र बालमैत्री नगरपालिका घोषाणा गर्नका लागि नगरपालिकाले प्रतिवद्धता जाहेर गरेको छ। बालबालिकाका अधिकारहरुको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न नगरका सबै विद्यालय, घरपरिवार, सार्वजानिक सरोकारका स्थल, कार्यालय, तथा संघसंस्थाहरूलाई बालमैत्री बनाउने, सबै प्रकारका मानवीय गतिविधिको लागि स्वच्छ एवं बालमैत्री भौतिक वातावरणको सृजना गरी दिगो विकासतर्फ उन्मुख हुने, प्राकृतिक र मानव निर्मित वातावरण बीचको सन्तुलन कायम गर्दै, कृषिमा व्यवसायीकरण लगायतका क्रियाकलापहरुको माध्यमबाट रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने वातावरण सिर्जना गरी नगरको विकासमा टेवा पुऱ्याउने, गरिबी न्यूनीकरण अभियान मार्फत सम्पूर्ण नगर वासीहरु न्यूनतम आवश्यकताहरुको निरन्तर आपूर्ती गरी जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार ल्याउने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ ।

बालअधिकारको संरक्षणमा सहजताको लागि राजनैतिक दल, सरोकारवाला निकाय, अभिभावक र बालबालिकालाई समेत बालअधिकारका बिषयमा सचेतना कार्यक्रमहरु संचालन भएका छन् ।

बालअधिकारको क्षेत्रमा काम गर्दै गर्दा वि.सं. २०६८ सालमा बालमैत्री गा.वि.स.को अवधारणामा जाने विचारहरु साविक जि.वि.स. सप्तरीको तर्फबाट विभिन्न संदेशहरु आउन थाल्यो । सोही विचार र दृष्टिकोणलाई आत्मसात गर्दै बालमैत्री गा.वि.स. निर्माणको लागि पहिलादेखि नै केही गाउँ विकास समितिहरुले औपचारिक रुपमा कामको शुरुवात गएको देखिन्छ ।

सोही सन्र्दभमा बालबालिकाको सहभागितामा बालमैत्री घोषणाको लागि विभिन्न अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन हुनुका साथै कार्ययोजना समेत तयार गर्ने काम भयो । बालअधिकार महासन्धिको अनुमोदनले बालबालिकाहरू प्रति राज्यलाई जवाफदेही बनाएको र यसैप्रति लक्षित भई नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा समान्य प्रशासन मन्त्रालय मार्फत बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८, बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यन्वयन निर्देशिका २०७८ र बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि, २०७९ तयार हुनु आफैंमा एउटा अवसरको रुपमा रहेको छ । बालबालिकाको क्षेत्रमा उल्लेखनीय बजेट विनियोजन गरी बाल भेला मार्फत आएका माग र बालअधिकारका ४ क्षेत्रहरूलाई आधार मानी बजेट लगानी गर्दै आएको सन्र्दभमा हाल सुरुङ्गा नगरपालिकाले सबै प्रतिफलहरु प्राप्त गरिरहेको अवस्था छ । जसलाई बालमैत्री स्थानीय शासन युक्त स्थानीय तह निर्माणका लागि अवसर र सम्भावनाहरुको रुपमा लिन सकिन्छ। सुरुङ्गा नगरपालिकामा भएका निम्न व्यवस्थालाई बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ :-

१. पूर्ण खोपयुक्त तथा खुला दिसामुक्त नगर घोषणा भएको,

२. बाल विवाहमुक्त वडा तथा नगर घोषणा भएको,

३. शतप्रतिशत विधार्थी विद्यालयमा भर्ना भएको नगरपालिका घोषणा भएको,

४. नगरमा बाल संरक्षण अधिकारीको व्यवस्था गरेको, बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको, र बालमैत्री सुपरभाईजरको व्यवस्था गरेको छ । वडामा बालमैत्री सम्पर्क ईकाई, बालमैत्री स्थानीय शासन नगरस्तरीय, वडा तथा समुदायस्तरीय समिति सक्रिय रहेको,

५. बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन र घोषणाको लागि वडा तथा वस्तीस्तरीय राजनैतिक दल, व्यापार व्यवसायी, महिला समूह, आमा समूह, शिक्षक, वि.व्य.स., अभिभावक, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुले प्रतिवद्धता जनाएको,

६. बाल क्लव र बाल संजाल गठन भई क्रियाशील तथा क्षमता विकास भएको,

७. आइरन चक्कीको प्रयोग, दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी, गर्भवती तथा सुत्केरी अवस्थामा स्वास्थ्य जाँचको अवस्थामा सुधार आएको,

८. नगरवासीहरु बालमैत्री स्थानीय शासनमा प्रतिवद्ध रहेको,

९. बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि, २०७९ मा उल्लेख भए बमोजिमका संस्थागत र सेवा प्रवाह सम्बन्धी सूचकमा निर्धारित गरिएको परिमाण प्राप्त गरिएको अवस्था रहेको,

१०. शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, महिला तथा बालबालिका शाखा लागायतका विषयगत शाखाद्वारा विषयगत क्षेत्रमा नेतृत्व लिई सक्रिय रहेको,

११. प्रत्येक समुदायमा समुदायस्तरीय, विद्यालयस्तरीय बाल क्लव र वडास्तरीय तथा नगरस्तरीय बाल सञ्जाल गठन भएको,

१२. बालमैत्री अचार संहिता निर्माण भई प्रत्येक विद्यालय तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने निकायमा कार्यन्वयन भइरहेको,

१३. ५ बर्षमुनिका सबै बालबालिकाहरुको शतप्रतिशत जन्मदर्ता भएको,

१४. नगरका ९७ प्रतिशत घर परिवार खानेपानीको पहुँच भित्र रहेको ।

यसरी सुरुङ्गा नगरपालिकाको इतिहासदेखि हालसम्म बालमैत्री स्थानीय शासनप्रतिको सर्मपणका आधारमा यस नगरलाई बालमैत्री स्थानीय तह घोषणाको लागि पशस्त अवसर र संभावनाहरु रहेको देखिन्छ ।

एकाइ–तीन

३ जनसंख्या

३.१ उमेर समूह अनुसार जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	362	445	0	807	4.6
१–२ वर्ष सम्म	690	742	1	1433	8.1
३–४ वर्ष सम्म	930	1090	5	2025	11.5
५–१२ वर्ष सम्म	3722	4026	30	7778	44.1
१३–१८ वर्ष	2675	2892	14	5581	31.7
जम्मा	8379	9195	50	17624	100.0
उमेर समुह	पुरुष	महिला	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१९–६० वर्ष	15299	16366	23	31688	87.7
६१ वर्ष भन्दा माथि	2377	2050	4	4431	12.3
जम्मा	17676	18416	27	36119	100.0
कुल जम्मा	26055	27611	77	53743	

३.२ जातिगत घरधूरी र जनसंख्या विवरण

जात/जाति	घरधूरी	जनसंख्या				
	संख्या	महिला	पुरुष	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
दलित	2762	6698	7097	26	13821	25.7
जनजाती	3942	10146	10284	26	20456	38.1
ब्राह्मण, क्षेत्री	700	1710	1759	10	3479	6.5
अन्य मधेशी	2329	5744	6400	11	12155	22.6
मुस्लिम	644	1815	2013	4	3832	7.1
जम्मा	10377	26113	27553	77	53743	100.0

३.३ मातृभाषा अनुसारको घरधुरी र जनसंख्या विवरण

जात/जाति	घरधूरी	जनसंख्या				
	संख्या	महिला	पुरुष	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
नेपाली	1759	4259	4380	35	8674	16.1
मैथिली	5440	13601	14783	26	28410	52.9
थारू	3157	8209	8342	16	16567	30.8
अन्य	21	44	48	0	92	0.2
जम्मा	10377	26113	27553	77	53743	100.0

३.४ धर्म अनुसारको घरधूरी र जनसंख्या

धर्म अनुसारको घरधूरी र जनसंख्या	घरधुरी	जनसंख्या				
	संख्या	महिला	पुरुष	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
हिन्दू	9708	24231	25465	73	49769	92.6
मुस्लिम	595	1660	1856	4	3520	6.5
बौद्ध	66	193	213	0	406	0.8
क्रिस्चियन	6	24	14	0	38	0.1
अन्य	2	5	5	0	10	0.0
जम्मा	10377	26113	27553	77	53743	100.0

३.५ वडा अनुसारको जनसंख्या विवरण

❖ वडा नं. १ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	34	25	0	59	4.0
१–२ वर्ष सम्म	55	48	1	104	7.0

३–४ वर्ष सम्म	72	97	2	171	11.5
५–१२ वर्ष सम्म	342	317	1	660	44.5
१३–१८ वर्ष	232	254	3	489	33.0
जम्मा	735	741	7	1483	100
१९–६० वर्ष	1398	1490	6	2894	88.1
६१ वर्ष भन्दा माथि	216	176	0	392	11.9
जम्मा	1614	1666	6	3286	100
कुल जम्मा	2349	2407	13	4769	

❖ वडा नं. २ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	40	51	0	91	4.1
१–२ वर्ष सम्म	81	86	0	167	7.6
३–४ वर्ष सम्म	96	97	0	193	8.8
५–१२ वर्ष सम्म	451	503	2	956	43.4
१३–१८ वर्ष	402	393	2	797	36.2
जम्मा	1070	1130	4	2204	100
१९–६० वर्ष	1949	2090	2	4041	86.1
६१ वर्ष भन्दा माथि	357	296	1	654	13.9
जम्मा	2306	2386	3	4695	100
कुल जम्मा	3376	3516	7	6899	

❖ वडा नं. ३ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	46	44	0	90	4.7
१–२ वर्ष सम्म	56	74	0	130	6.7
३–४ वर्ष सम्म	95	126	2	223	11.6
५–१२ वर्ष सम्म	419	411	19	849	44.1
१३–१८ वर्ष	275	356	4	635	33.0
जम्मा	891	1011	25	1927	100
१९–६० वर्ष	1632	1712	4	3348	88.0
६१ वर्ष भन्दा माथि	240	217	1	458	12.0
जम्मा	1872	1929	5	3806	100
कुल जम्मा	2763	2940	30	5733	

❖ वडा नं. ४ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	39	59	0	98	5.4
१–२ वर्ष सम्म	95	82	0	177	9.7
३–४ वर्ष सम्म	81	111	0	192	10.5
५–१२ वर्ष सम्म	351	372	0	723	39.6
१३–१८ वर्ष	313	323	1	637	34.9
जम्मा	879	947	1	1827	100
१९–६० वर्ष	1619	1706	2	3327	88.6
६१ वर्ष भन्दा माथि	227	201	1	429	11.4
जम्मा	1846	1907	3	3756	100
कुल जम्मा	2725	2854	4	5583	

❖ वडा नं. ५ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	35	39	0	74	4.9
१–२ वर्ष सम्म	68	57	0	125	8.2
३–४ वर्ष सम्म	90	93	0	183	12.1
५–१२ वर्ष सम्म	318	341	1	660	43.5
१३–१८ वर्ष	215	259	0	474	31.3
जम्मा	726	789	1	1516	100
१९–६० वर्ष	1316	1413	0	2729	90.5
६१ वर्ष भन्दा माथि	150	138	0	288	9.5
जम्मा	1466	1551	0	3017	100
कुल जम्मा	2192	2340	1	4533	

❖ वडा नं. ६ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	15	25	0	40	3.8
१–२ वर्ष सम्म	41	44	0	85	8.2
३–४ वर्ष सम्म	53	67	0	120	11.5
५–१२ वर्ष सम्म	234	245	1	480	46.1
१३–१८ वर्ष	159	158	0	317	30.4

जम्मा	502	539	1	1042	100
१९–६० वर्ष	898	995	4	1897	88.2
६१ वर्ष भन्दा माथि	130	123	1	254	11.8
जम्मा	1028	1118	5	2151	100
कुल जम्मा	1530	1657	6	3193	

❖ वडा नं. ७ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	47	48	0	95	4.5
१–२ वर्ष सम्म	73	98	0	171	8.1
३–४ वर्ष सम्म	124	112	0	236	11.1
५–१२ वर्ष सम्म	439	507	2	948	44.8
१३–१८ वर्ष	324	343	0	667	31.5
जम्मा	1007	1108	2	2117	100
१९–६० वर्ष	1913	2055	2	3970	88.6
६१ वर्ष भन्दा माथि	271	241	0	512	11.4
जम्मा	2184	2296	2	4482	100
कुल जम्मा	3191	3404	4	6599	

❖ वडा नं. ८ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	28	48	0	76	5.2
१–२ वर्ष सम्म	78	75	0	153	10.4
३–४ वर्ष सम्म	85	85	0	170	11.5
५–१२ वर्ष सम्म	301	318	0	619	42.1
१३–१८ वर्ष	214	240	0	454	30.8
जम्मा	706	766	0	1472	100
१९–६० वर्ष	1349	1401	1	2751	87.7
६१ वर्ष भदा माथि	209	176	0	385	12.3
जम्मा	1558	1577	1	3136	100
कुल जम्मा	2264	2343	1	4608	

❖ वडा नं. ९ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	15	24	0	39	2.6
१–२ वर्ष सम्म	62	66	0	128	8.6

३–४ बर्ष सम्म	89	112	1	202	13.6
५–१२ बर्ष सम्म	328	395	2	725	49.0
१३–१८ बर्ष	204	181	2	387	26.1
जम्मा	698	778	5	1481	100
१९–६० बर्ष	1245	1334	2	2581	88.4
६१ बर्ष भन्दा माथि	181	158	0	339	11.6
जम्मा	1426	1492	2	2920	100
कुल जम्मा	2124	2270	7	4401	

❖ वडा नं. १० को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	25	33	0	58	4.9
१–२ वर्ष सम्म	33	44	0	77	6.5
३–४ वर्ष सम्म	65	81	0	146	12.4
५–१२ वर्ष सम्म	246	307	1	554	47.1
१३–१८ वर्ष	148	193	1	342	29.1
जम्मा	517	658	2	1177	100
१९–६० वर्ष	863	951	0	1814	86.3
६१ वर्ष भन्दा माथि	164	125	0	289	13.7
जम्मा	1027	1076	0	2103	100
कुल जम्मा	1544	1734	2	3280	

❖ वडा नं. ११ को जनसंख्या

उमेर समुह	बालक	बालिका	तेस्रो लिंङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्ष मुनि	38	49	0	87	6.3
१–२ वर्ष सम्म	48	68	0	116	8.4
३–४ वर्ष सम्म	80	109	0	189	13.7
५–१२ वर्ष सम्म	293	310	1	604	43.8
१३–१८ वर्ष	189	192	1	382	27.7
जम्मा	648	728	2	1378	100
१९–६० वर्ष	1117	1219	0	2336	84.4
६१ वर्ष भन्दा माथि	232	199	0	431	15.6
जम्मा	1349	1418	0	2767	100
कुल जम्मा	1997	2146	2	4145	

३.६ परिवार संख्या र प्रति परिवार औषत बालबालिका

यस नगरपालिकाबाट गरिएको बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण, २०८० अनुसार सुरुङ्गा नगर पालिकामा १०,३७७ परिवार संख्या रहेको देखिन्छ । बालबालिका अवस्था सर्वेक्षण, २०८० अनुसार उक्त घरधूरीहरुमा बालबालिकाको जम्मा संख्या १७,६२४ जना रहेको छ। जसअनुसार प्रति परिवार औषत बालबालिकाको संख्या १.६९ जना रहेको छ।

एकाई –चार

४.स्वास्थ्य तथा सरसफाई

४.१ सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम

सुरुङ्गा नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा रहेको स्वास्थ्य चौकी, प्रसूति गृह पिप्रा पश्चिम, प्रसूति गृह कडरबोना र प्रसुति गृह टिकुलियाबाट परिवार नियोजन, प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व, गर्भपतन सेवा, आकस्मिक प्रसूति तथा नवजात शिशु, प्रजन्न स्वास्थ्य सेवा लगायतका सेवा प्रदान गरिएको छ। यी माथिका सेवा प्रदान गर्न तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मी व्यवस्था गरिएको छ।

४.२ खोप लगाउने बालबालिकाको विवरण

सुरुङ्गा नगरपालिकामा रहेको प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीहरूबाट खोप सेवा सञ्चालन गरिएको छ। खोप लगाउने बालबालिकाको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ :-

खोपको जानकारी भएको परिवार संख्या

विवरण	संख्या	प्रतिशत
खोपको विषयमा जानकारी भएको परिवार	6825	65.8
खोपको विषयमा जानकारी नभएको परिवार	3552	34.2
जम्मा	**10377**	100

बालबालिकालाई २ बर्ष भित्र लगाएको खोपको विवरण :

खोपको विवरण	बालक	बालिका	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा
विसीजी लगाएको	466	357	1	**824**
डीपीटी १, पोलियो, हिप ३ लगाएको	437	329	3	**769**
डीपीटी २ , पोलियो, हिप ३ लगाएको	395	304	2	**701**
डीपीटी ३, पोलियो , हिप लगाएको	358	267	12	**637**
दादुरा ,रुबेला बिरुद्धको खोप लगाएको	252	192	1	**445**
हेपाटाईटिस बी बिरुद्धको खोप लगाएको विवरण	213	169	2	**384**
जे .ई. लगाएको	0	0	0	**0**
जम्मा	**2121**	**1618**	**21**	**3760**

४.३ बालबालिकामा पोषणको स्थिति

कुपोषणको किसिम	बालक	बालिका	जम्मा
साधारण	६३०	५४७	११७७
मध्यम	५३	७०	१२३
जटिल	५	१४	१९
जम्मा	६८८	६३१	१३१९
जम्मा तौल लिइएको बालबालिका संख्या			1319

४.४ बालबालिकामा देखा परेका मुख्य रोगहरू

सुरुङ्गा नगरपालिकामा बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण गरिएको बर्ष, २०८० मा विरामी भएका बालबालिकाको विवरण:-

बालबालिकाको विवरण	जम्मा
बालबालिका	संख्या
बालक	12
बालिका	8
जम्मा	20

रोगअनुसार विरामी हुने बालबालिकाहरुको विवरण :

रोगको नाम	बालक	बालिका	जम्मा
HIV / AIDS	0	1	1
क्षयरोग	0	0	0
क्यान्सर	0	2	2
मधुमेह/चिनी रोग	1	2	3
मुटुरोग	0	2	2
मृगौला रोग	0	0	0
अन्य रोग	8	4	12
जम्मा	9	11	20

४.५ परिवार नियोजनको साधन प्रयोगकर्ताको विवरण

परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्ने	संख्या
महिला	
पुरुष	
जम्मा	

४.६ प्रसूतिपूर्व चार पटक र प्रसूतिपश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तीमा २ पटक स्वास्थ्य परीक्षण गराउने महिलाहरूको विवरण

सुरुङ्गा नगरपालिकाको बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण प्रतिवेदन, २०८० अनुसार सर्वेक्षण गरिएको समयमा ५१५ जना गर्भवती महिला रहेको देखिन्छ, जसमध्ये ४६८ जनाले स्वास्थ्यकर्मी मार्फत नियमित गर्भ जाँच गरेको देखिन्छ भने ४७ जना गर्भ जाँच नगरेको देखिन्छ ।

पटक	संख्या
एक पटक	106
दुई पटक	63
तीन पटक	63
चार पटक	222
गर्भ जाँच गर्ने जम्मा संख्या	468
गर्भ जाँच नगर्ने जम्मा संख्या	47

४.७ दक्ष जनशक्तिबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरुको विवरण

सुरुङ्गा नगरपालिकामा सर्वेक्षण भएको बालबालिका सम्बन्धी अवस्था सर्वेक्षण प्रतिवेदन, २०८० को समयमा सर्वेक्षण गरेको बर्ष भएको सुत्केरीहरुको गणना गर्दा जम्मा सुत्केरी संख्या १९९ जना देखिएको छ । जसमध्ये १८९ जना महिला (९४.९७ प्रतिशत) ले मात्र स्वास्थ्य संस्थामा गएर सुत्केरी गराएको देखिएको छ। बाँकी १० जना महिला (५.३ प्रतिशत) ले घरमै बच्चा जन्माएको देखिन्छ।

विवरण	सुत्केरी संख्या
स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माएको संख्या	189
घरमै बच्चा जन्माएको संख्या	10
जम्मा	199
सुत्केरी पश्चात आईरन चक्की खाएको	127

४.८ नियमित रूपमा तौल लिइएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

स्थान	संख्या
गाँउघर क्लिनिकमा	0
स्वास्थ्य संस्थामा	1,620
अन्य स्थानमा	0
जम्मा	1,620
बच्चा नभएका र तौल नलिएका परिवार संख्या	2616

४.९ भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खाएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

विवरण	बालक	बालिका	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा
५ बर्षमुनिको जम्मा बालबालिका	2,714	3,179	2	5,895
भिटामिन ए	2,661	2,170	4	4,835
जुकाको औषधि	2,590	2,098	9	4,697

४.१० आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गर्ने परिवार सम्बन्धी विवरण

आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग	घरधूरी संख्या
गर्ने	6345
नगर्ने	4032
जम्मा	10377

४.११ सार्वजानिक तथा निजी चर्पी र सरसफाई सम्बन्धी विवरण

सुरुङ्गा नगरपालिकामा रहेको १०३७७ घरधूरी मध्ये ९,६०६ घरधूरीमा चर्पि रहेको र ७७१ घरधुरीमा चर्पि नरहेको को अवस्था देखिन्छ । शौचालय भएको मध्येमा पनि २,४७० घरघुरीमा कच्ची र ७,१३६ घरधूरीमा पक्की शौचालय रहेको देखिन्छ ।

शौचालय	घरधूरी	प्रतिशत
भएको	9606	92.6
नभएको	771	7.4
जम्मा	10378	100%
चर्पीको प्रकार		
कच्ची	2470	25.7
पक्की	7136	74.3
जम्मा	9606	100%

४.१२ खानेपानीको स्रोत तथा उपलब्धता सम्बन्धी विवरण

सुरुङ्गा नगरपालिकामा रहेको १०,३७७ घरधूरी मध्येमा ट्युववेल, कलको खानेपानी प्रयोग गर्ने परिवार संख्या 94.53% प्रतिशत रहेको छ । बाँकीघरपरिवारले अन्य माध्यम जस्तै जारको पानी प्रयोग गरेको देखिन्छ ।

श्रोत	घरधूरी	
ट्युववेल, कल	9810	94.53%
धारा	227	2.18%
अन्य	340	3.27%
जम्मा	10377	100%

एकाइ – पाँच

५. शैक्षिक अवस्था

५.१ बालबालिका तथा १९ बर्षभन्दा माथिको महिला पुरुषको साक्षरता विवरण

बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण, २०८० अनुसार सुरुङ्गा नगरपालिकामा जम्मा जनसंख्या ५३,७४३ रहेकोमा ५२,१९२ जना जनसंख्या साक्षर रेहको देखिन्छ। जसमध्ये साधारण लेखपढ मात्र गर्ने जनसंख्या २८,८४८ माध्यमिक तह उत्तिर्ण गर्ने ९,३२९ उच्चमाध्यमिक तह उत्तिर्ण गर्ने ४,९९१, स्नातक तह उत्तिर्ण गर्ने १,९१४, स्नातकोत्तर तह उत्तिर्ण गर्ने ४५३ र विद्यावारिधी गर्नेको संख्या ५ रहेको देखिन्छ।

बालबालिकको अवस्था सर्वेक्षण २०८० को तथ्यांक अनुसार सुरुङ्गा नगरपालिका मधुपट्टीको शैक्षिक अवस्था विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

तहगत अवस्था

शैक्षिक स्थिति	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
निरक्षर	2,543	1,533	6,109	11.7
साधारण लेखपढ	15,960	16,780	28,848	55.4
माध्यमिक तह	4,475	6,215	9,329	17.9
उच्च माध्यमिक तह	2,480	3,137	4,991	9.6
स्नातक	892	1,347	1,914	3.7
स्नातकोत्तर तह उर्तीर्ण	167	350	453	0.9
विद्यावारिधि	1	4	5	0.0
जम्मा	26,601	29,744	52,102	100

लेखपढ गर्न नसक्ने (निरक्षर)

उमेर समुह	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
६ वर्षदेखि १८ वर्षसम्म	136	188	324	7.9
१९ वर्ष ४५ वर्ष	743	458	1201	29.5
४६ वर्ष ६० वर्ष	846	469	1315	32.3
६० वर्षभन्दा माथि	818	418	1236	30.3
जम्मा	2,543	1,533	4,076	100

लेखपढ गर्न सक्ने (साक्षर)

उमेर समुह	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
६ वर्ष देखि १८ वर्ष सम्म	4,511	4,792	9,303	28.4
१९ वर्ष ४५ वर्ष	7,950	8,262	16,212	49.5
४६ वर्ष ६० वर्ष	2,649	2,714	5,363	16.4
६० वर्षभन्दा माथि	850	1,012	1,862	5.7
जम्मा	15,960	16,780	32,740	100

माध्यमिक तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको विवरण :

उमेर समुह	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
६ वर्ष देखि १८ वर्ष सम्म	727	690	1,417	12.8
१९ वर्ष ४५ वर्ष	3,462	4,580	8,042	72.4
४६ वर्ष ६० वर्ष	433	1,000	1,433	12.9
६० वर्षभन्दा माथि	47	169	216	1.9
जम्मा	4,669	6,439	11,108	100

प्रवीणता प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण

उमेर समूह	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
६ वर्षदेखि १८ वर्षसम्म	307	300	607	10.8
१९ वर्ष ४५ वर्ष	2,048	2,433	4,481	79.8
४६ वर्ष ६० वर्ष	106	341	447	8.0
६० वर्षभन्दा माथि	19	63	82	1.5
जम्मा	2,480	3,137	5,617	100

स्नातक तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको विवरण :

उमेर समुह	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
६ वर्षदेखि १८ वर्षसम्म	0	0	0	0
१९ वर्ष ४५ वर्ष	775	1,067	1,842	87
४६ वर्ष ६० वर्ष	39	194	233	11
६० वर्षभन्दा माथि	10	32	42	1.9
जम्मा	824	1,293	2,117	100

स्नातकोत्तर तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको विवरण :

उमेर समुह	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
१९ वर्ष ४५ वर्ष	141	265	406	85.47
४६ वर्ष ६० वर्ष	5	51	56	11.78
६० वर्षभन्दा माथि	10	3	13	2.73
जम्मा	156	319	475	100

५.२ शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

सुरुंगा नगरपालिकामा हाल संचालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

सि.न.	विद्यालयको नाम	ठेगाना
1	जनता आ.वि. नैनडावर	सुरुङ्गा-१
2	जनता मा.वि. शिशुवारी	सुरुङ्गा-१
3	जनता आ.वि. शिवनगर	सुरुङ्गा-१
4	राष्ट्रिय आ.वि. चहका, कोरैया	सुरुङ्गा-१
5	राष्ट्रिय आ.वि. रक्साहा	सुरुङ्गा-२
6	राष्ट्रिय आ.वि. बाउन्ना	सुरुङ्गा-२
7	जनता आ.वि. कमलपुर	सुरुङ्गा-२
8	जनता मा.वि. भेडिया	सुरुङ्गा-२

9	जनमुखी सामुदायिक आ.वि. हर्दिया	सुरुङ्गा-२
10	जनप्रभात मा.वि. दौलतपुर	सुरुङ्गा-३
11	राष्ट्रिय आ.वि. भुसी महुलिया	सुरुङ्गा-३
12	राष्ट्रिय आ.वि. कनकपुर	सुरुङ्गा-३
13	आदर्श राष्ट्रिय आ.वि. मधुपट्टी	सुरुङ्गा-४
14	जनता आ.वि. वीरनगर	सुरुङ्गा-४
15	राष्ट्रिय आ.वि. कदमाहा	सुरुङ्गा-४
16	मसीलाल जनता मा.वि.	सुरुङ्गा-५
17	राष्ट्रिय जनता आ.वि. बनिगामा, कुशहा	सुरुङ्गा-५
18	जनता राष्ट्रिय आ.वि. श्रीपुर जब्दी	सुरुङ्गा-६
19	राष्ट्रिय आ.वि. चकदह, मोहनपुर	सुरुङ्गा-७
20	दलित जनता आ.वि. पोखरिया, हरिपुर	सुरुङ्गा-७
21	राष्ट्रिय आ.वि. हरिपुर	सुरुङ्गा-७
22	राष्ट्रिय आ.वि. पोखरिया, बसानपट्टी	सुरुङ्गा-७
23	राष्ट्रिय आ.वि. महुलिया,	सुरुङ्गा-८
24	मा.वि. मलहनमा	सुरुङ्गा-८
25	मुसहरनियाँ आ.वि. समसेरपुर	सुरुङ्गा-८
26	जनता आ.वि. प्रमाणपुर	सुरुङ्गा-९
27	केशव स्मारक जनता मा.वि. टिकुलिया	सुरुङ्गा-९
28	जनता राष्ट्रिय आ.वि. सिस्वा थल्हा	सुरुङ्गा-१०
29	जनता राष्ट्रिय आ.वि. औरहा, महेशपुर	सुरुङ्गा-११
30	जनता मा.वि. खैजनपुर, भजक्का	सुरुङ्गा-११
31	जनता आ.वि. रामपुर,	सुरुङ्गा-११

५.३ विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकाको विवरण

सि.न.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	बालशिक्षा - कक्षा १२		
			कुल विद्यार्थी		
			छात्रा	छात्र	जम्मा
1	जनता आ.वि. नैनडावर	सुरुङ्गा-१	84	83	167
2	जनता मा.वि. शिशुवारी	सुरुङ्गा-१	303	261	564
3	जनता आ.वि. शिवनगर	सुरुङ्गा-१	56	59	115
4	राष्ट्रिय आ.वि. चहका, कोरैया	सुरुङ्गा-१	111	109	220

5	राष्ट्रिय आ.वि. रक्साहा	सुरुङ्गा-२	50	42	92
6	राष्ट्रिय आ.वि. बाउन्ना	सुरुङ्गा-२	28	40	68
7	जनता आ.वि. कमलपुर	सुरुङ्गा-२	101	94	195
8	जनता मा.वि. भेडिया	सुरुङ्गा-२	325	258	583
9	जनमुखी सामुदायिक आ.वि. हर्दिया	सुरुङ्गा-२	57	37	94
10	जनप्रभात मा.वि. दौलतपुर	सुरुङ्गा-३	454	426	880
11	राष्ट्रिय आ.वि. भुसी महुलिया	सुरुङ्गा-३	61	67	128
12	राष्ट्रिय आ.वि. कनकपुर	सुरुङ्गा-३	128	137	265
13	आदर्श राष्ट्रिय आ.वि. मधुपट्टी	सुरुङ्गा-४	61	41	102
14	जनता आ.वि. वीरनगर	सुरुङ्गा-४	107	81	188
15	राष्ट्रिय आ.वि. कदमाहा	सुरुङ्गा-४	71	65	136
16	मसिलाल जनता मा.वि. कुशहा	सुरुङ्गा-५	655	628	1,283
17	राष्ट्रिय जनता आ.वि. बनिगामा	सुरुङ्गा-५	67	69	136
18	जनता राष्ट्रिय आ.वि. श्रीपुर जब्दी	सुरुङ्गा-६	110	89	199
19	राष्ट्रिय आ.वि. चकदह, मोहनपुर	सुरुङ्गा-७	106	114	220
20	दलित जनता आ.वि. पोखरिया, हरिपुर	सुरुङ्गा-७	45	39	84
21	राष्ट्रिय आ.वि. हरिपुर	सुरुङ्गा-७	73	74	147
22	राष्ट्रिय आ.वि. पोखरिया, बसानपट्टी	सुरुङ्गा-७	113	130	243
23	राष्ट्रिय आ.वि. महुलिया,	सुरुङ्गा-८	73	70	143
24	मा.वि. मलहनमा	सुरुङ्गा-८	181	163	344
25	मुसहरनियाँ आ.वि. समसेरपुर	सुरुङ्गा-८	109	89	198
26	जनता आ.वि. प्रमाणपुर	सुरुङ्गा-९	140	125	265
27	केशव स्मारक जनता मा.वि. टिकुलिया	सुरुङ्गा-९	566	577	1,143
28	जनता राष्ट्रिय आ.वि. सिस्वा थल्हा	सुरुङ्गा-१०	97	87	184
29	जनता राष्ट्रिय आ.वि. औरहा, महेशपुर	सुरुङ्गा-११	70	64	134
30	जनता मा.वि. खैजनपुर, भजक्का	सुरुङ्गा-११	168	152	320
31	जनता आ.वि. रामपुर	सुरुङ्गा-	42	46	88

५.४ नगरपालिकास्तरमा विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात

यस सुरुङ्गा नगरपालिकामा जम्मा शिक्षक संख्या ३११ जना रहेको र जम्मा विधार्थी संख्या ८,९२८ जना रहेको हुनाले यस नगरस्तरमा विधार्थी शिक्षक अनुपात २८.७ रहेको छ ।

५.५ विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा

यस सुरुङ्गा नगरपालिकामा रहेको ३१ वटै विद्यालयहरुमा प्रर्याप्त मात्रामा अर्थात सबै विद्यालयहरुमा (१००%) खानेपानीको सुविधा पुगेको छ।

५.६ छात्रछात्राको लागि शौचालयको व्यवस्था

सुरुङ्गा नगरपालिकामा रहेको ३१ वटै सामुदायिक विद्यालयहरुमा सत प्रतिशत छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था गरिएको छ । सबै विद्यालयको शौचालयहरुमा सफा पानीको व्यवस्था रहेको छ।

५.७ विद्यालय जान लाग्ने समय

शैक्षिक संस्थाको तह	१५ मिनेटभन्दा कम समय लाग्ने घरधूरी	१५ देखि ३० मिनेट समय लाग्ने घरधूरी	३० मिनेट देखी १ घण्टा समय लाग्ने घरधूरी	१ घण्टाभन्दा बढी समय लाग्ने घरधूरी
कक्षा ५ सम्म	2,623	1062	489	498
अधारभुत तह कक्षा ८	1,371	851	382	355
कक्षा १० सम्म	1,022	586	427	315
माध्यमिक तह कक्षा १२	1,022	316	250	550
जम्मा	6,038	2,815	1,548	1,718

५.८ विद्यालय जान छोड्ने बालबालिकाहरुको विवरण

(क) उपयुक्त समयमा शैक्षिक क्रियाकलापमा संलग्न नभएका बालबालिकाहरुको संख्या

विवरण	बालक	बालिका	जम्मा
सपाङ्ग	232	212	444
अपाङ्ग	9	15	24
जम्मा	241	227	468

(ख) उपयुक्त समयमा शैक्षिक क्रियाकलापमा संलग्न नभएका सपाङ्ग बालबालिका संख्या :

विवरण	बालक	बालिका	जम्मा
बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका ३ देखि ४ बर्षका बालबालिका	647	615	1262
प्राथमिक तहमा भर्ना नभएका ५ देखि ९ वर्षका बालबालिका	102	115	217
निम्न माध्यमिक तहमा भर्ना नभएका १० देखि १२ वर्षका बालबालिका	70	54	124
माध्यमिक तहमा भर्ना नभएका १२ बर्ष माथिका बालबालिका	60	43	103
जम्मा	232	212	444

(ग) उपयुक्त समयमा शैक्षिक क्रियाकलापमा संलग्न नभएका अपाङ्ग बालबालिका संख्या :

विवरण	बालक	बालिका	जम्मा
प्राथमिक तहमा भर्ना नभएका ५ देखि ९ बर्षका बालबालिका	4	7	11
निम्न माध्यमिक तहमा भर्ना नभएका १० देखि १२ बर्षका बालबालिका	3	6	9
माध्यमिक तहमा भर्ना नभएका १२ बर्ष माथिका बालबालिका	2	2	4
जम्मा	9	15	24

(घ) बीचैमा कक्षा छाडेका ६ देखि १५ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको विवरण

विद्यालय छोड्ने कारण	बालक	बालिका	जम्मा
सुस्तमनस्थिति भएकोले/ अपाङ्गता	2	2	4
घर व्यवहारमा परेर	4	14	18
आर्थिक अवस्था कमजोर भएर	97	45	142
नोकरी तथा व्यवसायमा सम्मिलित .भएर	0	0	0
प्रवेशिका परीक्षामा पटक पटक अनुर्तीण भएकोले	8	3	9
पढ्न मन नलागेर	82	44	120
परीक्षामा पटक पटक असफल भएकोले वा कुलत	5	4	6
विद्यालय टाढा भएर विवाह गरेकोले	17	3	20
क्याम्पस पायक पर्ने ठाउँ नभएर	0	0	0
अन्य कारण	86	59	145
जम्मा	128	56	184

(ङ) विद्यालय बाहेक अनौपचारिक शिक्षामा पढ्ने बालबालिका

विवरण	घरधूरी	बालक	बालिका	जम्मा
पढ्ने	136	147	141	288
नपढ्ने	3,461	0	0	0
जम्मा	3,545	0	0	0

एकाइ –छ

६. बाल संरक्षण

सुरुङ्गा नगरपालिकाले विगत ५ वर्षअघि देखि नै बालबालिकाहरुको क्षेत्रमा धेरै काम गर्दै आइरहेको छ । विभिन्न तालिम तथा गोष्ठीहरु समेत समय समयमा सञ्चालन गरेको छ । यसका साथै नगरपालिकाबाट गरिएको बालबालिकाहरुको अवस्था सर्वेक्षण २०८० बाट निम्न बमोजिमका बाल संरक्षणका अवस्था देखिएको छ ।

६.१ बालश्रम भएका परिवारको विवरण

विवरण	संख्या
काममा लगाएको परिवार	1763
काममा नलागाउने परिवार	8842
जम्मा	10605

६.२ छोरा र छोरी वीचमा फरक फरक व्यवहार गर्ने परिवारको विवरण

विवरण	परिवार संख्या
फरक व्यवहार गर्ने गरेको	71
फरक व्यवहार नगर्ने	10306
जम्मा	10377

६.३ बालबालिकाको घरमा गल्ती गरेमा दिने गरेको सजायको विवरण

विवरण	परिवार संख्या	प्रतिशत
गालीग्लौज मात्र गर्ने	671	29.8
सहित कुटपिट गर्ने	405	18.0
खानामा बन्देज	8	0.4
घर निकाला गर्ने	6	0.3
कोठामा थुन्ने	14	0.6
अन्य प्रकारको सजाय दिने वा सजाय नदिने	1,149	51.0
जम्मा	2,253	100

६.४ बाल यौन शोषणको घटना घटेको विवरण

विवरण	परिवार संख्या
छ	1
छैन	10,376
जम्मा	10,377

६.५ बालगृह वा कुनै संस्थामा बसेको १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको विवरण

विवरण	परिवार संख्या
छ	91
छैन	10,286
जम्मा	10,377

६.६ १८ वर्ष मुनिका बालबालिका सडक बालबालिकाको विवरण

विवरण	परिवार संख्या
छ	91
छैन	10,286
जम्मा	10,377

६.७ बालबालिकामा लागूपदार्थ दूर्व्यसनको लत रहे नरहेको स्थिति

लतको विवरण	बालक	बालिका	जम्मा
धुम्रपान गर्ने संख्या	778	80	858
नसालु पदार्थ सेवन गर्ने संख्या	134	37	171
जम्मा	912	117	1,029

६.८ बालविवाहको विवरण : बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण, २०८० अनुसार विगत ३ वर्षसम्मको विवरण

लिङ्ग	संख्या	प्रतिशत
बालक	163	58.8
बालिका	114	41.2
जम्मा	277	100

६.९ बालबालिकाको जन्म दर्ता विवरण

बालबालिकाको अवस्था सर्वेक्षण २०८० को प्रतिवेदन अनुसार :

१८ वर्ष मुनिको बालबालिका जम्मा संख्या	14849
३५ दिन भित्र जन्मदर्ता गर्ने बालबालिका	0
३५ दिन पछि १ बर्षे भित्र जन्मदर्ता गर्ने बालबालिका	0
१ बर्ष पछि जन्मदर्ता गर्ने बालबालिका	0
समयमा जन्मादर्ता नगराएको बालबालिका	2775

एकाइ –सात

७ बाल सहभागिता

७.१ परिवामा बालबालिका सँग सम्बन्धित विषयमा निर्णय गर्दा उनीहरुको सहभागिता गराउने गरेको विवरण

विवरण	घरधुरी संख्या
सहभागिता गराउने गरेको परिवार	१०३७७
सहभागिता नगराउने परिवार	०
जम्मा	१०३७७

७.२ बालबालिका आवद्ध भएको बाल क्लव वा संगठनको विवरण

बाल क्लव तथा संजाल	संख्या
समुदाय स्तरीय बाल क्लव	८५
विधालय स्तरीय बाल क्लव	३१
वडा स्तरीय बाल क्लव सञ्जाल	११
नगर स्तरीय बाल क्लव सञ्जाल	१
श्रमिक बाल संगठन	०
अन्य	०
जम्मा	१२७

७.३ बाल क्लव तथा सञ्जालहरुको विवरण

SN	Name of Child Club	Name of chair Parsan	Register	Contact Number	Adress Current Adress	Total Member	Sex	
							Girl	Boy
0	Bhabisya Child Club	Anas Karki	Yes		Surunga -1	37	17	20
1	Sagarmatha Child Club	Dipendra Basnet	Yes		Surunga -1	37	20	17
2	Sarswati Child Club	Alisha Sah	Yes		Surunga -1	34	18	16
3	Sandesh Child Club	kanchan kumari Chaudhary	Yes		Surunga -1	32	15	17
4	Saypatri Child Club	Suraj Kumar Chaudhary	Yes		Surunga -1	35	23	12
5	Lali Gurans Child Club	Mahan Magar			Surunga -1	35	15	
6	Prakritik Child Club	Devaraj Chaudhary	Yes		Surunga -1	32	16	16
7	Shanti Child Club	Bibek Thapa Magar	Yes		Surunga -1	39	22	17
8	Raja Ji Child Club	Harshik Thapa magar	Yes		Surunga -1	38	2120	17
9	Namuna Child Club	pratibha Budhathoki	Processs		Surunga -2	43	22	21
10	Pragati Child Club	Ramesh kumar thakur	Processs		Surunga -2	40	19	21
11	Sahara Child Club	Bhaskar kumar Tharu	Processs		Surunga -2	35	18	17
12	Surakshit Child Club	Manisha chaudhary	Processs		Surunga -2	25	15	10
13	Ashirbad Child Club (Shubhkamna	Mamta Pariyar	Processs		Surunga -2	40	26	14
14	Ekta Child Club	Shobha mahato	Processs		Surunga -2	36	22	14
15	Sarswati Child Club	Dhirendra Yadav	Processs		Surunga -2	42	15	27
16	Jagriti Child Club	Ram Kumar Ram	Processs		Surunga -2	30	19	11
17	Lali Gurans Child Club	Biraj Chaudhary	Processs	9817767699	Surunga -2	28	12	16
18	Lali Gurans Child Club	Ranjana Kuamri Das		9821727531	Surunga -3	39	16	22
19	Jyoti Child Club	Suraj Mandal	Yes	9816713722	Surunga -3	28	8	20
20	Chandra Jyoti Child Club	Bismohan Yadav	Yes	9816750086	Surunga -3	39	15	24
21	Laxmi Child Club	Pratiksha Chaudhary		9824774323	Surunga -3	40	28	12

22	Sarswati Child Club	Shyam Sundar Ram	Yes	9815720996	Surunga -3	28	13	15
23	Himsikhar Child Club	Priyanka Chaudhary	Yes	9804790827	Surunga -3	25	15	10
24	Shanti Kishor Kishori Child Club	Nirajan Chaudhary		9765339159	Surunga -3	29	14	15
25	Pragati Child Club	Ranju Sah	Yes	9819799120	Surunga -3	31	13	18
26	Himchuli Child Club	Krishna Kumar Sah	Yes	9817774622	Surunga -3	47	25	22
27	Shanti Child Club	Anjali kumari Ram		9818832429	Surunga -4	42	13	29
28	Nav Jagaran Child Club	Yamini Chaudhary	Yes	9819781345	Surunga -4	31	18	13
29	Happy Child Club	Purnima Chaudhary	Yes	9824716377	Surunga -4	29	19	10
30	Adarsh Child Club	Bandhna Chaudhary	Yes	9821781033	Surunga -4	28	17	11
31	New Orbit Child Club	Ram chandra Chaudhary	Yes	9814772581	Surunga -4	28	24	4
32	Gyan Jyoti Child Club	Manoj Kumar Ram		9822347910	Surunga -4	34	16	18
33	New Pratibhashali Child Club	Ranbir Chaudhary		9819706113	Surunga -4	28	24	4
34	Star Child Club	Sarswati Mandal	Yes	9702031983	Surunga -4	28	14	14
35	Bhabisya Nirman Child Club	Dron chaudhary		9817762947	Surunga -4	30	10	20
36	Sarswati Child Club	Ridhima Paswan	Yes	9822375015	Surunga -5	54	18	36
37	Sagarmatha Child Club	Dev kumar Sah	Yes	9706072169	Surunga -5	44	26	18
38	Saypatri Child Club	Santosh Paswan	Yes	9810705421	Surunga -5	30	14	16
39	Navjyoti Child Club	Pashupati Paswan	Yes	9815755670	Surunga -5	39	15	24
40	Radha Krishan Child Club	Sarsawati Kumari Sah	Yes	9829772379	Surunga -5	53	24	29
41	Lali Gurans Child Club	Shiwani Kumari Chaudhary	Yes	9825763367	Surunga -6	30	16	14
42	Ramjanki Child Club	Suman Chaudhary	Yes		Surunga -6	41	25	16
43	Milan Child Club	ShreeKant Chaudhary	Yes		Surunga -6	45	15	30
44	Himalayan Child Club	Jyoti Kumari Ram	Yes	9810108066	Surunga -6	52	32	20
45	Jagriti Child Club	Rohit kumar	Yes	98178827	Surunga-7	42	24	18

46	Pusp Kamal Child Club	Rakesh kumar Mandal	Yes	9819774032	Surunga-7	54	28	26
47	Salhesh Child Club	Niraj Paswan	Yes	9822537289	Surunga-7	47	26	21
48	Nav Jyoti Child Club	Arjun sah	Yes	9819774339	Surunga-7	46	20	26
49	Sunrise Child Club	Abin kumar Chaudhary	Yes		Surunga-7	33	10	23
50	Pragati Child Club	Jibo kumari Paswan	Yes	9814720413	Surunga-7	26	10	16
51	Radha Krishan Child Club	Khusbu Kumari Kamait	Yes		Surunga-7	33	25	8
52	Sagarmatha Child Club	Sanjay Kumar Bhandari	Yes		Surunga-7	24	12	12
53	Sarswati Child Club	Aarti Ram	Yes	9811713686	Surunga-7	35	26	9
54	Sagarmatha Child Club	Shantideep Chaudhary		9816780941	Surunga -8	51	32	19
55	Ram Janki Child Club	Sujal Chaudhary	Yes	9819788179	Surunga -8	34	17	17
56	Namuna Jyoti Child Club	Sudip Chaudhary	Yes		Surunga -8	46	25	21
57	Lotus Child Club	Aaditya yadav	Yes	9829711391	Surunga -8	50	32	18
58	Ma Musharniya Child Club	Dipika Saday	Yes	9824750806	Surunga -8	43	28	15
59	Lali Gurans Child Club	Ranju Chaudhary	Yes	9805103308	Surunga -8	43	32	11
60	Everest Child Club	Jiwan Das	Yes		Surunga -8	57	23	34
61	Nav Jyoti Child Club	Prina B.k	Yes	9804796379	Surunga -8	51	22	29
62	Surya Banshi Child Club	Puspa Kumari Sardar	Yes	9826718876	Surunga -8	56	31	25
63	Lali Gurans Child Club	Tarakant Chaudhary	Yes		Surunga -9	26	18	8
64	Unique Child Club	Sujita Ram	Yes	9818309497	Surunga -9	36	28	8
65	Jan Jyoti Child Club	Arjun kumar Chaudhary	Yes	9804447554	Surunga -9	29	17	12
66	Sarswati Child Club	Mithlesh yadav		9804745448	Surunga -9	37	19	18
67	Dihbar Baba Child Club	Jyoti Kumari Sah	Yes		Surunga -9	29	19	10
68	Milan Child Club	Jamuna Kumari Chaudhary	Yes	9824743064	Surunga -9	29	17	12
69	Hridyatul Child Club	Rabina Khatun			Surunga -9	39	32	7
70	Bajran Bali Baba Child Club	Ramshankar Yadav	Yes	9817775373	Surunga -9	30	12	18

71	Dina Bhadri Child Club	MD Imran			Surunga -9	38	32	6
72	Ma Kankalni Child (A)	Samjhna Kumari Sah		9825722665	Surunga -10	53	30	23
73	Ma Kankalni Child (B)	Dipak kumar Sah			Surunga -10	27	14	13
74	Sarda Child Club	Yugalkishor Yadav	Yes	9818077356	Surunga -10	27	12	15
75	Jan Chetana Child Club (A)	Sumit kumar Pandit	Yes	9805913894	Surunga -10	27	13	14
76	Jan Chetana Child Club (B)	Nand Kumar Yadav	Yes	9825762240	Surunga -10	32	12	20
77	Chhinmasta Child Club	Jitendra Mukhiya		9828781714	Surunga -10	27	7	20
78	Pragati Child Club	Rupesh kumar Mukhiya		9811715750	Surunga -10	27	15	12
79	Bajran Bali Baba Child Club	Nabo Narayan Yadav		9819917439	Surunga -10	40	12	28
80	Namuna Child Club	Shiv Sahanker Chaudhary	yes		Surunga -11	44	33	11
81	Lali Gurans Child Club	Suraj Thakur	Yes	9827294485	Surunga -11	53	26	27
82	Nav Jyoti Child Club	Chandni Mandal	Yes	9815719289	Surunga -11	53	35	18
83	Snagam Child Club	Laxmi Mandal	Yes		Surunga -11	39	32	7
84	Munali Child Club	Praladh Chaudhary	Yes	9816761009	Surunga -11	48	31	17

सुरुङ्गा नगरपालिकाले बाल सहभागिताका लागि गरेको अन्य विभिन्न प्रयासहरू

१. प्रत्येक बर्ष वडा तथा समुदायस्तरमा बालभेला सञ्चलन ।

२. बालबालिकाले माग गरेको योजना र बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचक बमोजिम बालबालिकाको क्षेत्रमा बजेट वियोजन गरी लगानी गर्ने गरेको ।

३. बाल क्लवको महत्व र अर्थपूर्ण बाल सहभागिताको विषयमा सामुदाय तथा विद्यालयहरुमा सचेतना कार्यक्रम गरिएको ।

४. समुदायस्तरीय तथा विद्यालय स्तरीय बाल क्लब र बाल सञ्जाल गठन गरी सक्रिय रुपमा परिचालन गरेको ।

५. बाल क्लव र सञ्जालका सदस्यहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासन, बालअधिकार , बाल विवाह न्यूनीकरण, बाल भिते पत्रिका प्रकाशन, नेतृत्व विकास, साइबर अपराध, लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण, बालश्रम तथा बाल क्लव व्यवस्थापन लगायतका विभिन्न क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम तथा गोष्ठीहरु सञ्चालन गरेको ।

६. बाल सञ्जाल र बाल क्लवको निर्णय अनुसार वडा नागरिक मञ्च, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति , बालअधिकार समिति, बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरुमा एक बालक र एक बालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता गरेको ।

७. विद्यालयको बाल क्लवको निर्णय अनुसार प्रत्येक विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा बाल सहभागिता भएको ।

८. वडास्तरीय बालक्ल्ब सञ्जालको आयोजनामा हुने कार्यक्रमहरुका आवश्यकता अनुसार प्राविधिक र आर्थिक सहयोग गर्ने गरेको ।

९. बाल क्लवलाई आवश्यक प्रशासनिक, खेलकुद, स्टेशनरी सामग्रीहरुको वितरण गर्ने गरेको ।

एकाइ – आठ

८ आर्थिक विकास

सुङ्गा नगरपालिकाले २०८० सालमा गरेको सर्वेक्षण अनुसार यस नगरपालिका अन्तरगत रहेका जनसंख्याको मुख्य पेशा बाली उत्पादन, त्यसबाट हुने आम्दानी, आफ्नो आम्दानी बाट खान पुग्ने नपुग्ने अवस्था तथा बैदेशिक रोजगारीमा गएका लगायतका आर्थिक पक्ष संग सम्बन्धित तथ्यांकहरु निम्न अनुसार रहेको छ ।

८.१ परिवारको मुख्य पेशा

पेशा	परिवार संख्या	प्रतिशत
कृषि	6,670	41.9
व्यापार	940	5.9
सेवा वा नोकरी	1,040	6.5
ज्याला मजदुरी	4,070	25.6
वैदेशिक रोजगारी	3,205	20.1
जम्मा	15,925	**100**

८.२ परिवारमा आफनो उत्पादनबाट खानुपुग्ने समय अवधि

पेशा	परिवार संख्या	प्रतिशत
३ महिनाभन्दा कम	1,348	13.0
३ देखि ६ महिनासम्म	864	8.3
६ देखि ९ महिनासम्म	1,023	9.9
९ देखि १२ महिनासम्म	5,642	54.4
बचत हुने	1,500	14.5
जम्मा	10,377	100

८.३ वैदेशिक रोजगारीमा गएको विवरण

लिङ्ग	संख्या	प्रतिशत
महिला	114	3.1
पुरुष	3,512	96.9
जम्मा	3,626	100
घरधूरी	3,205	

८.४ वैदेशिक रोजगारीमा गएका देशहरुको विवरण

❖ वडा नं. १

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	33	5	35	40
साउदी अरब	48	3	57	60
मलेशिया	69	4	77	81
बहराईन	7	0	9	9
कतार	34	5	36	41
कुबेत	20	2	21	23
दुबई	37	1	41	42
जम्मा	248	20	276	296

❖ वडा नं. २

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	39	13	40	53
साउदी अरब	84	0	92	92
मलेशिया	131	3	145	148
बहराईन	3	1	3	4
अस्ट्रेलिया/अमेरिका	10	8	8	16
कोरिया/जपान	12	5	8	13
कतार	66	2	72	74
कुबेत	6	1	6	7
दुबई	20	8	21	29
जम्मा	371	41	395	436

❖ वडा नं.३

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	12	3	14	17
साउदी अरब	65	2	72	74
मलेसिया	79	0	83	83
संयूक्त अरब रेमिटान्स/दुबाई	1	0	1	1
अमेरिका	1	0	1	1
अस्ट्रेलिया	2	1	2	3
कतार	61	1	64	65
कुवेत	9	0	10	10
जर्मनी	1	0	1	1
जपान	5	3	6	9
दुवई	21	0	22	22
पोर्चुगल	1	0	1	1
बहराईन	3	0	3	3
बेलायत	1	0	1	1
रोमानिया	1	0	1	1
बेलायत	1	0	1	1
जम्मा	264	10	283	293

❖ वडा नं.४

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	22	0	22	22
साउदी अरब	47	0	50	50
मलेसिया	80	2	94	96
अमेरिका	3	0	3	3
कतार	109	0	114	114
कुवेत	10	0	16	16
दुबई	23	0	23	23
जम्मा	294	2	322	324

❖ वडा नं.५

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	6	0	7	7
साउदी अरब	58	0	61	61
मलेशिया	47	0	54	54
अमेरिका	2	1	2	3
कतार	147	0	195	195
कुबेत	10	0	10	10
दुबई	32	1	35	36
अन्य	9	0	10	10
जम्मा	311	2	374	376

❖ वडा नं.६

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	1	0	1	1
साउदी अरब	56	0	61	61
मलेसिया	33	0	38	38
अस्टेलिया	2	0	2	2
कतार	92	1	120	121
कुबेत	14	0	16	16
दुबई	15	0	19	19
बहराइन	2	0	2	2
जम्मा	215	1	259	260

❖ वडा नं.७

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	23	4	30	34
साउदि	74	0	76	76

मलेशिया	147	2	161	163
अस्ट्रेलिया	1	1	4	5
कतार	129	1	136	137
कुबेत	14	1	13	14
दुबई	25	1	24	25
पोर्चुगल	2	0	5	5
बहराईन	1	0	3	3
जम्मा	416	10	452	462

❖ वडा नं.८

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	25	0	27	27
साउदी अरब	57	0	60	60
मलेशिया	116	0	123	123
अस्टेलिया जपान	2	1	2	3
कतार	94	0	99	99
कुबेत	3	0	3	3
दुबई	21	0	21	21
बहराइन	3	0	3	3
जम्मा	321	1	338	339

❖ वडानं.९

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	13	5	22	27
साउदी अरब	64	0	88	88
मलेशिया	82	1	83	84
बेलायत अमेरिका	1	0	2	2
कतार	111	0	113	113
कुबेत	22	0	32	32
दुबई	24	0	29	29
जपान अस्ट्रेलिया	2	2	2	4
जम्मा	319	8	371	379

❖ वडा नं.१०

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	10	1	12	13
साउदी अरब	30	1	34	35
मलेशिया	106	2	116	118
अमेरिका	1	0	1	1
कतार	47	1	53	54
कुबेत	8	0	5	5
दुबई	17	1	19	20
जम्मा	219	6	240	246

❖ वडा नं.११

देश	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा
भारत	2	0	2	2
साउदी अरब	55	8	61	69
मलेसिया	69	1	73	74
अमेरिका	1	3	1	4
कतार	77	0	90	90
कुबेत	16	0	21	21
दुबई	18	0	22	22
जम्मा	238	12	270	282

८.५ बर्ष (अबधी) अनुसार विदेशमा रहेको विवरण

बर्ष	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिशत
५ बर्ष कम	56	2762	2819	77.5
५ बर्ष बढि	57	767	817	22.5

एकाई – नौं

९. बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरू

९.१ बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचक बमोजिम गरिएका मुख्य क्रियाकलापहरू

१.नगरसभा समयमौ सम्पन्न हुने गरेको ।

२. समयमा बालभेला सञ्चालन हुने गरेको ।

३. एक बालक र एक बालिकाको संस्थागत तवरबाट योजना तर्जुमा समितिमा अर्थपूर्ण सहभागिता रहेको ।

४. नगरले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार, आचार संहिता बनाएर कार्यन्वयनमा ल्याएको ।

५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचकको स्थानीयकरण सँगै बालबालिकाको लागि बनाएको लागानी योजना कार्यन्वयनमा ल्याएको ।

६. कार्यान्वयन र प्रभावको अवस्थाको नियमित अनुगमन हुने गरेको ।

७. बालमैत्री स्थानीय शासन नगर अन्तगर्त वडा तथा समुदाय स्तरीय समिति गठन भैई क्रियाशील र नियमित बैठक बस्ने गरेको ।

८. स्थानीय बालअधिकार समिति तथा वडा बालअधिकार समितिलाई बालमैत्री स्थानीय शासन र बाल संरक्षण सम्बन्धी तालिम दिइएको ।

९. स्थानीय बालअधिकार, वडा बालअधिकार, नगर तथा वडास्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन समितिले कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यन्वयन गरेको ।

१०.विद्यालय व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति लगायतका विभिन्न बालबालिका सँग सरोकारका समितिहरुमा बालबालिकाहरुसँग प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित संचनामा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिएको ।

११. नगरपालिका तथा जिल्ला समन्वय समितिमा नियमित प्रतिवेदन पेश गरेको ।

१२. होर्डिङ्ग बोर्ड, फ्लेक्स ब्यानर, भित्ते लेखन, ब्रोसियर लगायतबाट व्यापक प्रचार प्रसार गरिएको ।

९.२ बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचक बमोजिम तथ्यांकहरु

यस नगरपालिकाको वडा नं ३ लाई बालमैत्री वडा घोषणा गर्ने सम्बन्धमा गरिएकोअनुगमनबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्यांकका आधारमा मिति २०८०।०५।२९ गतेसम्म वडा नं ३ को बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरुको अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ ।

क्र.सं.	सूचकहरु	आधार बर्षको अवस्था(२०८०)	घोषणाको लागि आवश्यक
क	**बाल बचाउ**	प्रतिशत	
१	गर्भवती महिलाहरुले कम्तिमा प्रसुति पुर्व चारपटक र प्रसुति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको हुनु पर्नेछ	८०	९५
२	गर्भवती महिलाले टिटनास विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनु पर्नेछ	८५	९५
३	गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुले आइरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएकोहुनु पर्नेछ	८०	९५
४	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराइएको हुनु पर्नेछ	७५	८०
५	६ महिना सम्मको शिशुलाइ आमाले अनिवार्यरुपमा पूर्ण स्थtपान गराएको हुनु पर्नेछ	८५	८०
६	छ महिना देखि पाँच बर्ष मुनिका सबै बालबालिकालाइ बर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाइएकोहुनु पर्नेछ	९०	१००
७	एक बर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भएको हुनु पर्नेछ।	८५	१००
८	एच्अइभी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबिलकाले ARV Prophyaixisपाएका हुनु पर्नेछ	८०	१००
९	सबै घरपरिवारले आयोडिन युक्त नुनको प्रयोग गरेका हुनु पर्नेछ	९५	१००
१०	कमतैल पुड्को र ख्याउटेपन हुने पाँच बर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको संख्यामा कमी आएको हुनु पर्नेछ	७०	८०
११	अति कडा कुपोषण भएका बालबालिकाको संख्यामा शून्य भएको हुनु पर्नेछ	८०	१००
१२	सबै घर धुरीमा आधारभुत तहको खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनु पर्ने	९०	१००
१३	चर्पी गएपछि बालबालिकाको दिशा धोए पछि र खाना खानु खुवाउनु अघि साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनु पर्नेछ	९५	१००
१४	प्रत्येक घरपरिवारले शैचालयको प्रयोग भएको हुनु पर्नेछ	९५	१००

ख	बाल संरक्षण		
१५	५ बर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनु पर्नेछ	८५	१००
१६	निकृष्ट प्रकारको बाल श्रम अन्त्य गर्दै प्रभावित बालबालिकाको पुनस्थापना भएको हुनेछ	८०	१००
१७	स्थानीय तह बाल विवाह अन्त्य भएको हुनेछ	७५	१००
१८	घरपरिवार समुदाय सार्वजनिक स्थान विधालय सामाजिक चाडपर्व भेला मा बालबालिका बिरुद्ध हुने हिंसा वेचबिखन शोषण बेवस्ता र दुर्व्यवहारमा कमी अएको हुनेछ	७०	८०
१९	समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित भइ संचालनमा ल्याइको हुनेछ	००	१००
२०	छाउपडी, कमलरी जस्ता सामाजिक कुप्रथा नरहेको हुनेछ	६५	९५
२१	स्थानीय तह/समुदायले १४ बर्ष मुनिका असहाय बालबालिका बालबालिका भएमा संरक्षाण गर्न बिशेष व्यवस्था गरेका हुनेछन्	६०	१००
२२	स्थानीय तहमा सडक बालबालिकाको संख्या शून्य भएको हुनेछभएकोमा बाल संरक्षणको व्यवस्था भएको हुनेछ	९०	१००
२३	स्थानीय तहमा रहेका विधालयहरुले बालबालिकालाइ शारीरिक र मानसिक यातना दिइने छैन	९५	१००
२४.	कुलतमा लागेका बालबालिकाको लागि बाल सुधार गृहमा राख्रेक व्यवस्था मिलाएको हुनेछन्	००	१००
२५	विधालयहरुमा निशुल्क सेनिटरी प्याडको ब्यवस्था भएको हुनेछ	००	१००
ग	बाल विकास		
२६	३ देखि ४ बर्ष उमेर पुगेका सबै बालबालिका प्रारम्भिक बालबालिका कक्षामा भर्ना भै टिकाउदर सतप्रतिशत रहेको हुनेछ । फरक क्षमता भएका बालबालिकाको हकमा विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने	६५	१००
२७	५ देखि १४ वर्ष उमेर समुहका सतप्रतिशत बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म पुरा गरेका हुनेछन्	६०	१००
२८	प्रत्येक विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भै यसको प्रयोग भएको हुनेछन् ।	७०	१००
२९	सबै विद्यालयका पूर्वाधारका(कक्षाकोठा फर्निचर, खेलमैदान, खानेपानी धारा) बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री र सुरक्षित भएका हुनेछन्	७०	१००

३०	प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ	८५	१००
३१	सबै विद्यालयहरुले कुहिने र नकुहिने फोहोर अलग अलग विसर्जन गर्ने व्यवस्था गरेका हुनेछन्	५०	१००
३२	प्रत्येक बिधालयमा अनिवार्य सेतो पाटी (white board)को व्यवस्था भएको हुनेछ	१००	१००
घ	बाल सहभागिता	८५	
३३	स्थानीय तहमा समावेशी आधारमा बाल सञ्जाल गठन भई क्रियाशील न्यनतम बार्षिक ३ वटा बैठक ३ वटा कार्यक्रम संचालन रहेका हुनेछन्	४५	९५
३४	स्थानीय तहका वस्ती वा टोल र विद्यालयहरुमा समावेशी आधारमा बाल क्लव गठन भै क्रियाशील न्युनतम् वार्षिक ३ वटा बैठक ३ वटा कार्यक्रम सञ्चालन रहेका हुनेछन्	४५	९५
३५	५ कक्षा भन्दामाथि अध्ययन अध्यापन हुने विद्यालयका व्यवस्थापन समितिमा बालक्लबको प्रतिनिधि रहनेछन्	१००	१००
३६	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लव/सञ्जालको प्रतिनिधित्व रहेछ	१००	१००
३७	स्थानीय तहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी सरोकारका संरचना-समितिहरुमा १२ देखि १८ बर्षका बालबालिकाको संस्थागत सहभागिता सुनिस्चित गरिएको हुनेछन्	५०	९०
३८	बालभेलाबाट माग भै आएका योजनाहरु स्थानीय तहको योजनामा समावेश भएका हुनेछन् ।	९०	१००
ङ	संस्थागत विकास		
३९	वडा/गाउँ/नगरपालिका तहमा बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु गठन भैं क्रियाशिल रहेका हुनेछन्	९५	१००
४०	स्थानीय तहहरुको आफ्नो लागि बालमैत्री आचार संहिता र निति नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन्	१००	१००
४१	गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तिमा एक बाल उद्यान सहितको बालमैत्री सिकाई स्रोत केन्द्र सञ्चालनमा रहेका हुनेछन्	निर्माणाधिन	८०
४२	बालबालिकाको बस्तुगत विवरण प्रोफाईल को आधारमा स्थानीय तहको विकास योजना र बालबालिकाको लागि लगानी योजना	८०	१००

४३	स्थानीय तहको योजना तर्जुमा पूर्व बार्षिक रुपमा वडा र गाउँ/नगरपालिका तहमा बालभेला आयोजना गरी बालभेलाले प्राथमिकता तोकेका विषयलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समावेश गरिएको हुनेछ	१००	१००
४४	स्थानीय तहमा बालबालिका सम्बन्धी स्थितिपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ	००	१००
४६	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरुले स्थानीय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड पुरागरेका हुनेछन्	९०	१००
४७	विद्यालयले कक्षा ६ देखि १० सम्मका विद्यार्थीहरुका लागि बालमैत्री, वातावरणमैत्री र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन गरेका हुनेछन्	००	१००
४८	आधारभूत शिक्षा पश्चात विद्यालय शिक्षाबाट वञ्चित भएका बालबालिकाहरुले जीवन उपयोगी शिक्षा व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन्	५०	८०
	स्थानीय तहमा रहेका प्रहरी (कार्यालय) चौकीहरुमा बालमैत्री कक्ष वा बालमैत्री सम्पर्क इकाई रहेको हुनेछ ।	९५	१००
४९	विद्यार्थी सवार हुने शैक्षिक संस्थाका सवारी साधनहरु स्थानीय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड अनुसार बालमैत्री र अपाङ्गमैत्री हुनेछन्	७५	१००
५०	स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यालयमा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको हुनेछ	००	१००
५१	बसपार्क सिनेमा हल, हाटबजार, खेल मैदान जस्ता सार्वजनिक स्थलहरुमा बालमैत्री शौचालय र खानेपानी धाराको व्यवस्था भएको हुनेछ	५०	१००
५२	स्थानीय तहको विपद व्यवस्थापन योजनामा विपद्को समयमा बालबालिकाको आवश्यकता सम्बोधन गर्ने प्रावधान समावेश भएको हुनेछ	५०	१००
५३	विपदको समयमा बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको विशेष सहयोगको लागि संस्थागत व्यवस्था भएको हुनेछ	००	१००

९.३ बालबालिकाको क्षेत्रमा विगत आर्थिक बर्षमा विनियोजित बजेट

क्र.सं.	आर्थिक बर्ष	विनियोजित बजेट
१	२०७७/७८	६०००००।००
२	२०७८/७९	९०००००।००
३	२०७९/८०	१६०००००।००
	जम्मा	६५०००००।००

९.४ सुरुङ्गा नगरपलिका वडा नं.३ दौलतपुर, लक्ष्मीपुरमा बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बालबालिका सम्बन्धी काम गर्नका लागि क्रियाशील संरचनाहरु :

यस नगरपालिकाको वडा नं ३ लाई बालमैत्री वडा घोषणा गरिएकोमा उक्त कार्यलाई सफल बनाउनका लागि सहयोगी क्रियाशील संस्थाहरुको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ :-

- वडा समिति
- बालमैत्री स्थानीय शासन समिति
- संघसंस्थाको संजाल
- वडास्तरीय बाल अधिकार समिति
- विद्यालय र समुदायस्तरीय बाल क्लव, वडा स्तरीय बाल क्लव सञ्जाल
- महिला स्वास्थ्य स्वयंमसेविकाहरू
- आमा तथा महिला समूहहरु

९.५. समन्वय, सहयोग तथा मार्गनिर्देशन

वडा नं ३ लाई बालमैत्री वडा घोषणा गरिएकोमा उक्त कार्यलाई सफल तुल्याउन निम्न अनुसार का निकायहरुको महत्वपूर्ण सहयोग तथा मार्ग निर्देशन प्राप्त भएको थियो :-

- सुरुङ्गा नगरपालिका
- जिल्ला समन्वय समिति सप्तरी
- शिक्षा, यूवा तथा खेलकुद शाखा
- स्वास्थ्य चौकी तथा स्वास्थ्य शाखा
- महिला बालबालिका शाखा
- बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने गै.स.स.हरू
- वडा भित्र रहेका बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत सम्पूर्ण संघसंस्था, विधालय, संजालहरु, बाल क्वलका पूर्व सदस्यहरु र अन्य समाजिक सरोकारका व्यक्तिहरु

९.६ वालमैत्री आचार संहिता

बालबालिकाको लागि आचार संहिता

- नियमित र तोकिएको समयमा पोशाकमा विद्यालय जानेछौं ।
- विद्यालय हाताभित्र विद्यालयको नियम पालना गर्दै अनुशासित बन्नेछौं ।
- स्थानीयस्तरमा रहेको बालक्लबहरुमा सक्रिय सहभागिता जनाउँदै कसैलाइ पनि भेद भाव गर्ने छैनौं ।
- विद्यालय र समुदायस्तरमा संचालित विभिन्न अतिरिक्त क्रियाकलापहरुमा सहभागिता जनाइ निर्धक्करुपमा आफ्नो हक अधिकारको बारेमा कुरा राख्रेर कर्तव्यको बारेमा सचेत हुने छौं ।
- हाम्रो आधारभुत आवश्यकताहरु खाना, आवास, स्वास्थ्य, शिक्षा, अवसर, माया, संरक्षण लगायतका बालअधिकारको बारेमा जानकारी राख्दै अरुलाई पनि सिकाउने छौं ।
- विपन्न र अपाङ्गता भएका साथीहरुलाई सहयोग गर्ने छौं।
- आफुले नबुझेका र नजानेको कुरा, बाल समस्याहरु अभिभावक, प्र.अ. शिक्षक, महिला फोकल पर्सन लाई भन्ने तथा उजुरी पेटिकाहरुको प्रयोग गर्नेछौं ।
- टोल बस्तीमा हुन लागेका तथा भइरहेका बालविवाह, बालयौन दुव्र्यवहार तथा बालश्रम जस्ता कुराहरुको बारेमा सम्बन्धित निकाय तथा अभिभावकलाई जानकारी दिनेछौं ।

- समय तालिका अनुसार पढ्ने, लेख्ने, खेल्ने, सुन्ने संचार माध्यमको प्रयोग गर्ने छौं ।
- सुर्तीजन्य एंवम मादक पदार्थको प्रयोग, ओसार पोसार तथा खरिद विक्रिमा संलग्न हुने छैनौं ।
- बालअधिकारको हनन नगर्ने, हनन भएको अवस्था देखेमा सम्बन्धित निकायमा खबर गर्ने छौं ।
- अपरिचित व्यक्तिको ललाई फकाइ तथा प्रलोभनमा फस्ने छैनौं र यस्तो भएमा अभिभावकलाई खबर गर्ने छौं
- आफूआबद्धरहेको वा आफूलाई बोलाइएको सामाजिक संस्थाको बैठकमा नियमित र सक्रिय सहभागिता जनाउने छौं र बालक्लब मार्फत बाल सहभागिता अभिवृद्धिमा पहल गर्ने छौं ।
- आफ्ना व्यवहारिक कर्तव्यको पालनामा ध्यान दिई नैतिकवानबन्ने छौं ।
- बालउद्यान तथा विद्यालयको सम्पत्तिहरु(धारापानी, विजुली वगैचाहरुआदी) को संरक्षण गर्ने छौं
- सरसफाई र हात धुने वानीको विकास गर्ने गराउने छौं ।
- शौचालयको नियमित प्रयोग गर्ने छौं ।
- पोषिलो खानेकुरा खाने छौ , भाइबहिनी र साथीहरुलाई पनि खानको लागि प्रेरित गर्नुको साथै ६ महिनासम्मका बालबालिकालाई आमाको दुधमात्र खुवाउनका लागि अभिभावकलाई सचेत गराउने छौं ।
- आवश्यक परेको खण्डमा विद्यालय वा घर परिवारको अनुमति लिएर मात्र बाहिर निस्कने छौं ।
- विद्यालय भर्ना अभियान , खोप अभियान , सरसफाई अभियान लगायतका राष्ट्रिय तथा स्थानीय अभियानहरुमा बाल क्लब मार्फत सक्दो जनचेतना फैलाउने कार्यमा सहयोग गर्ने छौं ।
- साना भाइबहिनीहरुलाई बाल विकास केन्द्रमा भर्ना गर्न अभिभावकहरुलाई प्रेरित गर्ने छौं ।
- बालमैत्री स्थानीय शासनको दिगोपनका लागि बाल क्लबका सदस्यहरु परिचालन हुने छौं ।

अभिभावक तथा संघ संस्थाको लागि आचार संहिता

- विद्यालय उमेरका हाम्रा छोरा छोरीलाई नियमित रुपमा विद्यालय पठाउने छौं ।
- विद्यालयमा समय समयमा अनुगमन गरी पूर्ण शैक्षिक वातावरण सिर्जना गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने छौं ।
- बालबालिकालाई अनुशासित र योग्य बनाउन बालक्लब तथा बालबालिकालाई प्रेरित गर्ने छौं ।
- समुदाय र विद्यालयमा हुने अतिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागी हुन बालबालिकालाई सचेत गर्ने छौं ।
- बालविवाह, बालयौनदुव्र्यवहार, बालश्रम जस्ता कुराहरु निरुत्साहित गर्दै बालबालिकालाई सचेत गर्ने छौं ।
- विपन्न र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको आवश्यकता अनुसारको वातावरण सिर्जना गर्ने छौं ।
- आफ्नो घरमा कुनै पनि बालबालिकाको बालविवाह गर्ने छौं ।
- समय तालिका अनुसार पढ्ने, लेख्ने, खेल्ने, सुन्ने र संचार माध्यमको प्रयोग गर्न समय तालिका बनाउन बालबालिकाको सहभागितामा आवश्यक सहजीकरण गर्ने छौं ।
- मादक पदार्थ तथा सुर्तीजन्य पदार्थको खरिद बिक्री एंव प्रयोगमा बालबालिकालाई संलग्न गराउने छैनौं र बालबालिकाको अगाडि पनि प्रयोग गर्ने छैनौं ।
- कुलत तथा दुर्व्यवहारमा फस्न नदिनुका साथै घरपरिवार तथा समुदायमा त्यस्तो अवस्थालाई निरुत्साहित गर्ने छौं ।
- अपरिचित व्यक्तिको ललाई फकाई तथा प्रलोभनमा नफस्न बालबालिकालाई सचेत गराउने छौं ।

- सहज तथा बालमैत्री धारा, शौचालय तथा आवासको व्यवस्था गरिदिने छौं ।
- नियमित सरसफाई जस्तै नङकाट्ने कपालकोर्ने, दाँत माझ्ने, साबुन पानीले हात धुने, नुहाउने आदी कुराको ख्याल गर्ने छौं।
- समयमा खाजा र सन्तुलित भोजनको व्यवस्था मिलाउने तथा पोषण युक्त खानेकुरा खाने व्यवस्था गर्ने छौं ।
- आवश्यक परेको बेला बालबालिकाको उपस्थितिको आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै सम्बन्धित क्षेत्रमा सहभागी गराउने छौं ।
- बालबालिकालाई समयमा विद्यालय भर्ना गर्ने, खोप लगाउने कार्य गर्नुका साथै सरसफाईमा विषेश ध्यान दिने छौं ।
- समयमा आफ्नो बालबालिको जन्म दर्ता गरिदिने छौं ।
- साना बालबालिकालाई बालविकास केन्द्रमा भर्ना गर्नेछौं ।
- बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवद्र्धन तथा कार्यान्वयनमा पूर्ण प्रतिबद्धताका साथ लाग्ने छौं ।

९.७ अनुसूची

अनुसूची-१

बस्तूगत विवरण तयार गर्न अपनाइएका विधि तथा चरणहरु :

विधि :

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यन्वयन निर्देशिका, २०७८ अनुसार सेवागत तथा संस्थागत सूचकहरुको आधारमा प्रश्नावली तयार गरी शतप्रतिशत घरधूरीहरुको विवरण संकलन गर्ने कार्य भएको छ । सूचना लिने हकमा आवश्यकता अनुसार प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोत दुवै स्रोतको उपयोग गरिएको छ ।

गणक छनौट :

सम्बन्धित वडाका कम्तीमा प्रवीणता प्रमापत्र तह वा सो सरह उतीर्ण गरेको, नेपाली र अंग्रेजी राम्रो सग टाइप गर्न जान्ने, Android mobile भएको व्यक्ति विशेष गरिपूर्व बालक्लव सदस्यहरु लाई प्राथमितामा रखिएको थियो । एउटा वडामा २ जना गणकको व्यवस्था गरिएको थियो ।

गणकलाई अनुशिक्षण

वडाबाट छनौट भएका गणकहरुलाई सर्वेक्षण फारम भर्ने तरिकाबारे छलफल तथा प्रयोगात्मक रुपमा जानकारी गराउन एक दिनको अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।

सर्वेक्षण कार्य :

वस्तीस्तरको सबै घरधूरीमा १ महिनाभित्र सर्वेक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको ।

वस्तुगत विवरणको सिमा :

टेम्पलेटको आधारमा वडाको क्षेत्रगत विवरण बालमैत्री स्थानीय शासनको सेवा प्रवाह तथा संस्थागत सुचक अलग अलग रुपमा आउने गरी सर्वेक्षण फारम तयार गरी सोही अनुसारको तथ्यांक /सूचनाहरुको तालिकीकरण एवं विश्लेषण गरी यो वस्तुगत विवरण तयार गरिएको छ ।

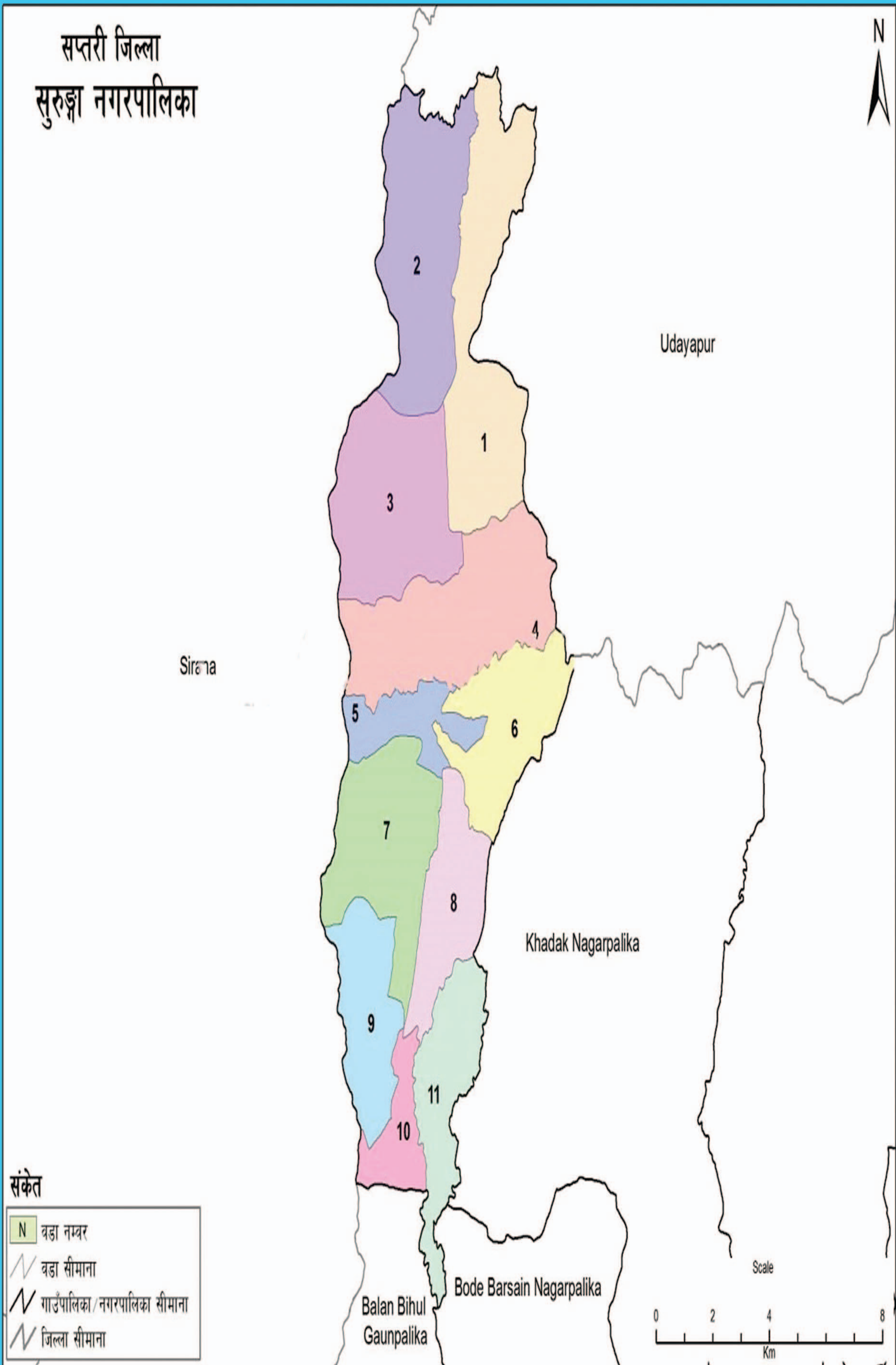
सप्तरी जिल्ला
सुरुङ्गा नगरपालिका
N
2
Udayapur
1
3
4
Sirha
5
6
7
8
Khadak Nagarpalika
9
11
10
संकेत
N वडा नम्बर
वडा सीमाना
गाउँपालिका/नगरपालिका सीमाना
जिल्ला सीमाना
Bode Barsain Nagarpalika
Balan Bihul Gaunpalika
Scale
0 2 4 8
Km

चौथो नगर बाल भेला २०८०

समुदाय स्तरीय बाल भेला तथा बाल क्लबको
साधारण सभा